

Analýza připraveného prostředí v Montessori mateřské škole

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Kateřina Hokeová

Vedoucí práce:

Mgr. Radka Harazinová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání bakalářské práce

Analýza připraveného prostředí v Montessori mateřské škole

Jméno a příjmení: **Kateřina Hokeová**
Osobní číslo: P18000244
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl práce:

- analyzovat a popsat způsob uspořádání a organizace prostředí v Montessori systému
- dále vytvořit didaktický materiál, který respektuje zákonitosti Montessori pedagogiky

Metody:

Pozorování
Rozhovor

Požadavky:

- Pravidelné konzultace s vedoucí práce
- Studium odborné literatury k danému tématu
- Vytvoření pomůcek a podkladů k prohlubování znalostí a dovedností dětí, které budou respektovat principy Montessori pedagogiky
- Pozorování prostředí Montessori mateřské školy
- Tvorba vlastního didaktického materiálu, který respektuje zákonitosti Montessori pedagogiky
- Rozhovor s pedagogy Montessori MŠ v Jablonci

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- FLERINA, Jevgenija ALEKSANDROVNA. *Pedagogika předškolního věku*. 2. vyd. Přeložil Daniela FUNDOVÁ, přeložil Drahomíra POTÁČOVÁ. Praha: Dědictví Komenského, 1951. Pedagogické aktuality (SPN).
- HELMING, Helene. *Pedagogika M. Montessoriovej*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1996, 216 s. ISBN 80-08-00281-6
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- KREJČOVÁ, Věra, Jana POCHE KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0812-9.RVP
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Přeložil Jan VOLÍN. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-382-0.
- RÝDL, Karel. *Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori: učební pomůcka pro veřejnost*. Praha: Public History, 1999. ISBN: 80-902193-7-3

Vedoucí práce:

Mgr. Radka Harazinová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

29. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

16. dubna 2021

Kateřina Hokeová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Radce Harazinové, Ph.D. za vstřícnost, trpělivost a její lidský a pozitivní přístup. Dále z celého srdce děkuji průvodkyni Anne Jägerové za všechny její inspirativní podněty, které mi předala při zpracovávání práce a rovněž také ředitelce Mateřské školy Montessori v Jablonci nad Nisou Vlastě Hillebrandové. Obrovské dík patří především mé rodině a přátelům za jejich podporu po celou dobu studia.

Kateřina Hokeová

V Liberci dne 10. dubna 2021

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou připraveného prostředí, které je jedním z hlavních principů alternativní pedagogiky Marie Montessori. Snaží se přiblížit podstatu připraveného prostředí a pomůcek, které se zaměřují na jednotlivé vzdělávací oblasti. Dále poukazuje na možnosti, jak připravené prostředí vytvořit. V rámci praktické části je vytvořen materiál, jenž splňuje a dodržuje zákonitosti Montessori pedagogiky z oblasti poznáváme svět, který je zaměřen na biologii člověka. Díky této pomůcce mají děti možnost prozkoumat naše důležité vnitřní orgány v těle a poznat jejich funkce. S vyrobeným materiálem mohou pracovat samostatně, ale také ve skupinách, kdy se učí mladší od starších. Má i další různé možnosti využití, ne každý musí projít všemi způsoby. Didaktický materiál byl vyroben na základě spolupráce s Mateřskou školou Montessori v Jablonci nad Nisou.

Klíčová slova

Maria Montessori, připravené prostředí, průvodce, didaktický materiál, pomůcka, předškolní věk.

Annotation

This bachelor's thesis deals with the issue of a prepared environment, which is one of the main principles of alternative pedagogy of Marie Montessori. It tries to approach the essence and importance of the prepared environment and aids that focus on individual educational areas. Next, make options to create a ready-made environment. Within the practical part, a material is created that meets and adheres to the laws of Montessori pedagogy in the field of getting to know the world, which is focused on human biology. Children have the opportunity to examine our important internal organs in the body and their functions. You can work with the produced material individually, but also in groups where the younger from the older learn. It also has various other uses, but not everyone has to go through all the ways. The didactic material was produced on the basis of cooperation with the Montessori Kindergarten in Jablonec nad Nisou.

Key words

Maria Montessori, prepared environment, guide, didactic material, didactic aid, preschool age.

Obsah

Úvod	12
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 Druhy alternativních škol v předškolním vzdělávání.....	14
2 Maria Montessori	16
3 Současnost Montessori pedagogického systému v České republice.....	18
4 Charakteristika alternativního pedagogického systému Marie Montessori.....	20
5 Základní principy a pojmy Montessori pedagogiky.....	22
5.1 Ticho, klid a mír	23
5.2 Partnerský přístup.....	24
5.3 Radost z objevování	26
5.4 Svoboda volby	27
5.5 Řád	28
5.6 Ruka a intelekt	30
5.7 Normalizace	31
5.8 Absorbující mysl.....	33
5.9 Senzitivní fáze.....	34
5.10 Princip věkové heterogenity	36
5.11 Výchova k míru.....	37
5.12 Připravené prostředí	38
5.13 Tvorba připraveného prostředí.....	41
5.14 Připravený průvodce	42
6 Oblasti vzdělávání.....	43
6.1 Praktický život	43
6.2 Smyslová výchova	45
6.3 Matematika	46
6.4 Jazyková výchova	47
6.5 Poznáváme svět.....	48
7 Montessori pomůcky	49
8 Slabiny a rizika Montessori systému v předškolním vzdělávání	52
PRAKTICKÁ ČÁST	53
9 Vymezení cílů praktické části.....	53
10 Použité metody	54
10.1 Zúčastněné pozorování.....	54

10.2	Rozhovor	54
11	Etapy vlastního šetření.....	55
11.1	Zúčastněné pozorování ve zkoumaném zařízení	55
12	Mateřská škola Montessori v Jablonci nad Nisou	56
12.1	Režim dne v Mateřské škole Montessori Jablonec nad Nisou	56
13	Analýza připraveného prostředí Mateřské školy Montessori v Jablonci nad Nisou 58	
13.1	Pomůcky praktický život	59
13.2	Pomůcky smyslová výchova.....	60
13.3	Pomůcky matematika	61
13.4	Pomůcky jazyk.....	62
13.5	Pomůcky poznáváme svět	63
14	Vývoj a tvorba vlastní pomůcky.....	65
14.1	Návrh a postup pomůcky	66
14.2	Zhotovení pomůcky.....	68
14.3	Jednotlivé části pomůcky.....	69
14.4	Brožura	72
14.5	Představení pomůcky	74
14.6	Reflexe ukázky.....	83
15	Rozhovory s průvodci Montessori mateřské školy v Jablonci nad Nisou	84
	Diskuze	87
	Závěr.....	89
16	Seznam použité literatury.....	90
17	Internetové zdroje	92
18	Seznam příloh.....	93

Seznam použitých obrázků

Fotografie 1: Pomůcka praktický život – přesypání	599
Fotografie 2: Pomůcka praktický život – přesypání	599
Fotografie 3: Pomůcka praktický život – pečování o rostliny	599
Fotografie 4: Pomůcka praktický život – zapínání knoflíků	599
Fotografie 5: Pomůcka smyslová výchova – hmat	600
Fotografie 6: Pomůcka smyslová výchova – zvonkohra	6060
Fotografie 7: Pomůcka smyslová výchova – barvy	60
Fotografie 8: Pomůcka smyslová výchova – dřevěné válečky.....	60
Fotografie 9: Pomůcka matematika – červeno-modré tyče	61
Fotografie 10: Pomůcka matematika – devítková hra	61
Fotografie 11: Pomůcka matematika – tělesa	61
Fotografie 12: Pomůcka matematika – růžová věž	61
Fotografie 13: Pomůcka jazyk – pohyblivá abeceda	62
Fotografie 14: Pomůcka jazyk – pohyblivá abeceda	62
Fotografie 15: Pomůcka jazyk – stůl pro psaní	62
Fotografie 16: Pomůcka jazyk.....	62
Fotografie 17: Pomůcka poznáváme svět – živá a neživá příroda	63
Fotografie 18: Pomůcka poznáváme svět	63
Fotografie 19: Pomůcka poznáváme svět – čištění zubů	63
Fotografie 20: Pomůcka poznáváme svět – mapa Evropy.....	63
Fotografie 21: Rozložená pomůcka	69
Fotografie 22: Kufřík	69
Fotografie 23: Všechny části pomůcky.....	69
Fotografie 24: Orgány s názvy	70
Fotografie 25: Orgány bez názvů	70
Fotografie 26: Ukázka orgánu srdce.....	71
Fotografie 27: Brožura.....	72
Fotografie 28: Brožura – ukázka orgánu.....	73
Fotografie 29: Brožura – ukázka orgánu.....	73
Fotografie 30: Brožura.....	73
Fotografie 31: Ukázka pomůcky	74

Fotografie 32: Ukázka pomůcky – všechny části.....	75
Fotografie 33: Ukázka knihy.....	76
Fotografie 34: Ukázka knihy.....	76
Fotografie 35: Poslouchání orgánu srdce.....	77
Fotografie 36: Představení pomůcky dětem.....	77
Fotografie 37: Ukázka práce s brožurkou.....	78
Fotografie 38: Samotná práce dětí.....	78
Fotografie 39: Samotná práce dětí.....	78
Fotografie 40: Práce jednotlivce.....	79
Fotografie 41: Práce jednotlivce.....	79
Fotografie 42: Práce jednotlivce.....	79
Fotografie 43: Práce jednotlivce.....	80
Fotografie 44: Práce jednotlivce.....	80
Fotografie 46: Práce jednotlivce.....	80
Fotografie 47: 2. fáze třístupňové lekce – dítě manipuluje s předmětem.....	81
Fotografie 48: 1. fáze třístupňové lekce – průvodkyně pojmenovává předmět.....	81
Fotografie 49: 3. fáze třístupňové lekce – dítě samostatně pojmenovává předmět....	81
Fotografie 50: Úklid pomůcky.....	82
Fotografie 51: Úklid pomůcky.....	82
Fotografie 52: Úklid pomůcky.....	82
Fotografie 53: Úklid pomůcky.....	82

Seznam použitých zkratek a symbolů

aj.	a jiné
aktualiz.	aktualizované
AMI	Montessori asociace
cca	circa (přibližně)
cit.	citováno
ČR	Česká republika
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
rozš.	rozšířené
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
s.	strana
tzv.	takzvaný
VŠ	vysoká škola
vyd.	vydání

Úvod

Pedagogika Marie Montessori je často zmiňované a diskutované téma v oboru předškolní, školní i mimoškolní pedagogiky. V mém případě jsem se o ní dozvěděla až na vysoké škole a zaujala mě natolik, že jsem se rozhodla sepsat na toto téma svou bakalářskou práci. Cílem této práce je podtrhnout důležitost a význam jednoho z hlavních principů, a tím je připravené prostředí.

Pocházím z malého města, kde v každé mateřské škole nalezneme pouze tradiční systém předškolního vzdělávání s možností využití některých prvků z alternativních pedagogik. Čistou alternativu pedagogiky Marie Montessori v těchto školkách nenalezneme, a proto pro mě tento směr byl neskutečným objevováním, poznáváním a bádáním.

Při mém zájmu o tuto pedagogiku se mi naskytlo několik možností, jak se k ní více přiblížit, a to například školní praxí, kterou jsem vykonávala v rámci zimního semestru ve druhém ročníku VŠ. Nastoupila jsem do Montessori Mateřské školy v Jablonci nad Nisou a tam to vše začalo. Měla jsem tu čest podílet se na tvorbě připraveného prostředí, pracovat s pomůckami (materiálem) a pozorovat soulad jednotlivě probíhajících principů Marie Montessori. Dále zkoumat děti a jejich senzitivní fáze a například sledovat zážrak, když poprvé začínají číst. Další možnost, jak více proniknout do tohoto světa, jsem využila v létě roku 2020, kdy jsem do školky nastoupila na 10 dnů, jako posila při zvláštním režimu MŠ a poznala tak Montessori při jiných (venkovních) podmínkách. Posléze jsem se také zúčastnila semináře, který byl pod vedením Vlasty Hillebrandové, která byla první, kdo založil Montessori mateřskou školu v České republice. Tento seminář mi dal doposud nejvíce, jelikož jsme probírali v pěti blocích, které trvaly cca 2,5 hodiny, každou z oblastí připraveného prostředí. Měli jsme možnost si pomůcky a materiály jednotlivých oblastí i vyzkoušet a dozvědět se spoustu zajímavých informací, jak se s nimi zachází, co všechno předchází ukázce, kterou průvodce s dítětem provádí, kdy začínají senzitivní fáze u dítěte, jak to průvodce pozná a mnoho dalších.

O Montessori je toho tolik, co by měl člověk vědět, ale bohužel je mnoho informací, které musí nejprve pochopit. Montessori není jen pedagogika, ale také životní styl. Z mého úsudku se nelze stát Montessori průvodcem hned, ale člověk se k tomu musí

probádat i duševním směrem. Montessori průvodci by měli být napojeni na dítě, na jeho pozorování, zkoumání senzitivních fází, a především připravovat dítěti podnětné připravené prostředí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Druhy alternativních škol v předškolním vzdělávání

Jelikož se tato bakalářská práce zabývá jednou z nejrozšířenějších alternativních typů škol předškolního vzdělávání Marie Montessori, je důležité na začátek vymežit, jaké druhy alternativních škol existují. Jan Průcha ve své knize *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání* rozebírá, jaký význam nese pojmenování „alternativní škola“. Je to v podstatě synonymum k netradiční škole, volné škole, škole svobodné aj. Existuje však mnoho definic, které daný pojem vysvětlují. Jedná se tedy o školy, které jsou rozdílné od škol, které jsou státní čili vzdělávání je řízené formálním kurikulem a ve škole probíhají formální metody výuky. (Průcha 2012, s. 21)

Liší se také svými cíli, obsahem vyučování, organizací školního vzdělávacího programu, spoluprací s rodiči a dalšími spoluúčastníky vzdělávání. Neznamená to však, že by musela být škola soukromá. Alternativní školy můžeme rozlišit podle několika aspektů:

1. Školsko-politický aspekt

Tento aspekt se týká především státní a nestátní (soukromé) školy, jejich rozdílů a významu. Školy, které jsou státní, jsou zřizované orgány státní správy. Na území České republiky jsou za státní školy považovány ty, které jsou zřízené obcí či krajským úřadem nebo Ministerstvem školství. Nestátní školy (soukromé) jsou spravovány jinými zřizovateli než veřejnými státními orgány. Označení „alternativní škola“ můžeme tedy použít v situaci, kdy instituce funguje mimo sektor veřejných škol, ale zároveň může působit i souběžně s nimi.

2. Ekonomický aspekt

Dalším rozdílem mezi školami je jejich způsob financování. Školy, které se považují za soukromé, jsou financovány jejich zřizovatelem. Dále se na financování podílejí rodiče a platí tzv. školné. Platby mohou být měsíční, půlroční či roční. Státní veřejné školy jsou financovány ze státních zdrojů, a tudíž jsou pro žáky a jejich rodiče bezplatné. Mohou

existovat i výjimky. Z tohoto hlediska tedy vyplývá, že alternativní školy bývají převážně soukromé, tudíž je povinností rodičů uhradit školné. Za tyto poplatky se však školy snaží nabízet dětem a rodičům speciální služby (kroužky, mimoškolní aktivity, výlety...).

3. Pedagogický a didaktický aspekt

Alternativní školy jsou patrně odlišné svými pedagogickými a didaktickými přístupy. Mohou uplatňovat nestandardní, zvláštní inovativní a experimentální formy a obsahy při vzdělávání dětí. Dále se může škola lišit způsobem organizace výuky, kurikulárním programem, prostředím, kde se děti vzdělávají (edukační prostředí), způsobem hodnocení výkonů (někdy může být pouze slovní hodnocení nebo žádné) a rozdíly mezi vztahy školy a rodičů, jejich podílení se na chodu školy a vzdělávání dětí.

(Průcha 2012, s. 22-25)

V dnešním světě existuje mnoho typů alternativních škol, některé jsou soukromé a jiné státní. Průcha ve své knize *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání* rozděluje tyto typy škol do tří skupin:

a) Klasické reformní školy

Do této skupiny řadíme školy, jako jsou Waldorfská škola, Freinetovská, Jenská, Daltonská a **Montessoriovská škola**.

b) Církevní (konfesní školy)

Za církevní školy můžeme považovat ty, které mají ve světě dlouhou historickou tradici. Patří sem tedy školy katolické, protestantské, židovské a jiné konfesní.

c) Moderní alternativní školy

Mohou to být školy s otevřeným vyučováním, s alternativním programem, nezávislé, integrované, „školy hrou“, „zdravé školy“ aj.

(Průcha 2012, s. 26)

Tato bakalářská práce se zabývá Montessori pedagogikou, která byla založena italskou lékařkou Marií Montessori. Podle předchozího rozdělení jednotlivých typů alternativních škol spadá Montessori do klasické reformní školy. (Průcha 2013, s. 159)

2 Maria Montessori

Maria Montessori žila na konci 19. století a stala se velmi významnou italskou lékařkou a první ženou v Itálii, která vystudovala a odpromovala na lékařské fakultě. Dále byla také pedagožkou, průkopnicí, univerzitní lektorkou a zastánkyní za rovnoprávnosti žen mezi muži. Její osobnost byla velmi výjimečná a byla ovlivněna významnými životními mezníky nepokojného dvacátého století.

Narodila se roku 1870 v Chiaravalle v Itálii. S rodinou žila v Římě, kde vystudovala Střední školu přírodovědně-technickou. Po maturitě se zajímá stále o přírodu a biologii, a proto se hlásí na lékařskou fakultu, poté studuje dále filozofii a psychologii, je nadšencem vědních oborů, jako jsou antropologie, biologie a pedagogika. (Kasper, Kasperová 2008, s. 130)

V roce 1896, po dokončení studijních povinností, pracuje jako asistentka univerzitní psychiatrické kliniky v Římě, kde se zaměřuje na studium dětských nervových nemocí a setkává se tam s dětmi, které jsou duševně zaostalé. Takovéto děti byly v dřívějších dobách umístovány do zařízení pro pacienty s psychickými chorobami a mladá Maria, jakožto lékařská asistentka, si nemohla nepovšimnout, s jakou krutostí a nezájmem se o tyto, většinou malé děti, starali pracovníci kliniky. Také prostor, který byl dětem poskytován, nebyl vhodně vybaven a scházely tam všelijaké podnětné materiály k dětským potřebám. Při pozorování Maria usoudila, že tyto děti jsou velmi senzitivní na práci a procvičování jemné motoriky. Zapojení prstů a svalů rukou v nich vzbuzoval větší zájem než o cokoli jiného. Dospěla k názoru, že cestou k inteligenci můžeme dítě nasměrovat skrze práci rukou a začala se zabývat tím, že se nejedná o nemoc, ale o problém z pedagogického hlediska. (Hillebrandová 2020, s. 7)

Ve svém lékařsko-pedagogickém působení se inspirovala myšlenkami francouzských lékařů Jeana Marca Itarda a Edouarda Séguina. Na základě těchto podkladů a inspirací se rozhodla o vytvoření vlastního programu, který měl pomoci dětem s mentálním postižením. Program byl natolik úspěšný, že od této chvíle nastartoval její pedagogický směr. Za největší úspěch lze pokládat úspěšné složení zkoušky, které skládaly děti s indispozicemi a dokázaly v nich obstát, a dokonce se i vyrovnat dětem z běžných škol. V souvislosti s úspěšným programem se poté Maria Montessori začala zajímat o to, zda

by bylo možné aplikovat její program na děti z běžných škol a sledovat jejich pokroky. Rozhodla se dále studovat psychologii, filozofii a antropologii. (Hillebrandová 2020, s. 8)

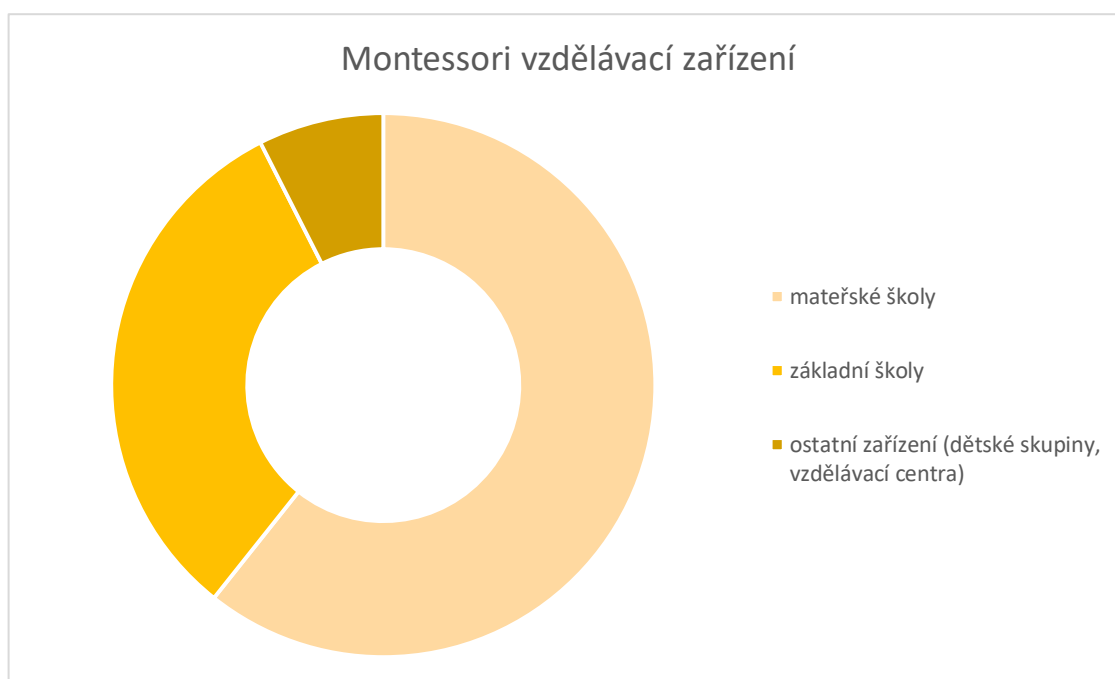
Stala se účastnicí na kongresu v Turíně, kde představila své myšlenky o souvislosti sociálního původu a školní úspěšnosti a přednášela zde závěry ze své praxe s léčbou mentálně handicapovaných dětí. Roku 1902 ukončila další studium, a to studium pedagogiky, experimentální psychologie a antropologie. (Kasper, Kasperová 2008, s. 130)

Významným rokem v životě Marie Montessori je rok 1907, jelikož otevírá svůj první Dům dětí, pro děti ze znevýhodněných chudých poměrů. Dům dětí nese název Casa dei Bambini, ve kterém Maria Montessori používá a rozvíjí své metody, které se týkají aktivizace a rozvoje dětí pomocí vlastního, senzomotorického materiálu. Po ukončení své akademické kariéry se věnuje pouze přednáškám a výrazně studiu a výzkumu dítěte. (Kasper, Kasperová 2008, s. 130)

V roce 1909 vydává první práce, které shrnují výsledky jejích výzkumů. Metoda vědecké pedagogiky byla využita ve výchově dětí v dětských domovech. Metoda nese název *Metoda vědecké pedagogiky – Objevení dítěte*. Během občanské války zakládá podobný Dům dětí ve městě Barcelona, kde žije až do konce války. Další podstatné dílo, které vychází roku 1926, *Příručka vědecké pedagogiky*, kde Maria Montessori vysvětluje podstatnost a důležitost didaktického materiálu. Během meziválečného období se Montessori pedagogika rozrůstá do několika států, například Holandsko, Německo, Belgie, Rakousko, Anglie, Skandinávie. Dalším významným rokem se stává rok 1926, kdy zakládá mezinárodní asociaci Association Montessori Internationale (AMI). Za druhé světové války opouští Maria Evropu a stěhuje se do Indie, po válce se opět vrací do Holandska. V roce 1950 přebírá Marie Montessori Nobelovu cenu za mír. Umírá roku 1952 v Noordwijk-aan-Zee v Holandsku. Na náhrobku Marie Montessori můžeme obdivovat větu, která zde leží – „*Prosím, milé děti, všechny vy, které můžete, budujte se mnou mír mezi lidmi na celém světě.*“ Tato věta vystihuje její celoživotní práci o míru ve světě a o míru v každém z nás. (Hillebrandová 2020, s. 8)

3 Současnost Montessori pedagogického systému v České republice

V dnešní době na území České republiky je možné vnímat systém Montessori pedagogiky, jako známější alternativní podobu vzdělávání dětí, oproti dobám v minulých letech. Začíná se silně rozvíjet a zájem o pedagogiku mají nejen učitelé, rodiče dětí, ale i laici a široká veřejnost. Všichni mají možnost dozvědět se o této pedagogice potřebné a základní informace z celé řady publikací, diplomových a bakalářských prací, ale také z internetu. V České republice se nachází také mnoho předškolních, školních i mimoškolních zařízení, které se považují za Montessori, ať už užívají tuto metodu v jakékoliv intenzitě.

Graf 1: Montessori vzdělávací zařízení

(Zdroj: zpracováno ve spolupráci se společností Montessori ČR)

V této bakalářské práci se také musím zmínit o institucích, které umožnili většině pedagogům, lektorům a profesorům dozvědět se více o filozofii Marie Montessori, a tou je mezinárodní organizace, která má pod sebou i několik národních organizací.

Mezinárodní organizace (Association Montessori Internationale – AMI), která sídlí v Amsterdamu, je nejstarší a nejvýznamnější Montessori organizací na světě. Založili ji Mario a Maria Montessori v roce 1929, kde jejím cílem je zachovat odkaz samotné Marie Montessori, který se bude předávat dál do jednotlivých institucí, k pedagogům, lektorům, ale také i rodičům, kteří mají o toto téma zájem. (Rýdl 1999, s. 61)

V čele organizace působí vnučka Marie Montessori, jejíž jméno je Renilde Montessori, která zařídila poradenské a komunikační centrum pro všechny Montessori organizace po celém světě. Renilde Montessori vydává také své vlastní publikace, a to časopis s názvem Montessori Journal for Montessori Education, dále poskytuje vzdělávací kurzy, akreditační programy pro školy, školení učitelů-průvodců, workshopy a networkingy, dohlíží na dodržování směrnic a také uděluje diplomy Montessori. Tyto diplomy, které získávají učitelé – průvodci, jsou nejen nejuznávanějšími na světě, ale také se mohou rovnat úrovni vysokoškolského studia. (Rýdl 1999, s. 61)

Organizace působí také na území České republiky, ale pod jiným názvem „Asociace Montessori Česká republika“. Je příbuznou organizací Mezinárodní organizace Montessori (AMI) a jejím hlavním cílem je udržet integritu její práce, dále podporovat vzdělávání dětí a lidí v podobě poskytování informací o Montessori pedagogice, sdílení znalostí a zkušeností. Má také za úkol podporovat vzdělávací instituce, které se zajímají o Montessori pedagogiku a slučovat školy, které předávají Montessori vzdělávání. (Rýdl 1999, s. 61)

Další organizací na území ČR, s krátkou historií, je společnost Montessori ČR, jenž založila v roce 1998 Jitka Brunclíková, která společnost vedla až do roku 2010. Ještě před rokem 1998 byla založena první mateřská škola Montessori Vlastou Hillebrandovou, a to v Jablonci nad Nisou, kde mi bylo ctí vykonávat praxi několik týdnů v rámci školní praxe. (Montessori ČR, 1997)

4 Charakteristika alternativního pedagogického systému Marie Montessori

V dnešní době je pedagogika Marie Montessori mnohem více rozšířena, než tomu bývalo v minulých dobách. Najdeme ji v některých dětských centrech (dětské skupiny), ale především v mateřských a základních školách. Některé školy nejsou čistě Montessori, ale používají jen vybrané prvky a principy.

Předškolní vzdělávání úzce navazuje na základní vzdělávání, kde průvodci – učitelé pokračují v tom, na co jsou děti zvyklé a v jaké fázi se momentálně nacházejí. Samozřejmě je možnost začlenit dítě do Montessori základní školy, i když nedocházelo do Montessori mateřské školy. Třídy jsou situované a zařízené podobným stylem jako v mateřských školách. Na podlaze můžeme vidět elipsu a otevřené police s pomůckami, které jsou snadno přístupné i menším dětem.

Střední školy, se zaměřením na Montessori pedagogiku, se všeobecně nenacházejí na území České republiky. Po ukončení Montessori základní školy si žák v zásadě vybírá střední školu na základě svého zájmu a talentu. Dlouhodobě v rámci základní školní docházky je dítě směřované a vedené k tomu, aby porozumělo samo sobě a také tomu, čím se chce v životě dále zabývat. Zástupkyně společnosti Montessori ČR vypovídají o mnoholetých zkušenostech lektorů, pedagogů i škol, s kterými spolupracují, ukazují, že žáci Montessori škol přechází v zásadě bez problémů do různých typů středních škol (které všeobecně fungují tradičním způsobem). Na školách se potom tito žáci rychle adaptují na organizační systém výuky, formy vzdělávání, přístupy i nové formy hodnocení (např. známkování). (Montessori ČR, 1997)

Ohledně Montessori bývají často kontroverzní diskuze. Někdo ji miluje a někomu může připadat zvláštní. Zejména tím, že děti pracují samostatně, individuálně na svém pracovním místě, nejčastěji na koberečku. Děti by měly být potichu a nevyrušovat ostatní od koncentrace na svou práci. Jak je tomu ale doopravdy? Co se skrývá za tajemstvím ticha, klidu, zajímavých pomůcek a sezení podél elipsy?

Maria Montessori ve své filozofii podtrhuje **význam svobody a volnosti dítěte. Jeho podpory, rozvoj schopností a učení se novým dovednostem. Stvoření samostatného, cílevědomého, svobodomyšlného jedince, který se dokáže postavit za svůj názor, obhájit ho a dokáže se vyrovnat s různými těžkými situacemi.** K dopracování k těmto

výsledkům je zapotřebí, aby dítě mělo po boku svého **průvodce**, který **podporuje jeho vývoj**, v tichosti **pozoruje, je připraven pomoci, když si o to dítě řekne**, ale tím nejdůležitějším faktorem je **příprava podnětného prostředí**, ve kterém bude dítě šťastné a bude moci vstřebávat, pozorovat, objevovat a také prohlubovat svou koncentrovanost na práci. (Kasper, Kasperová 2008, s. 131)

Spolu s připraveným prostředím přichází na řadu i materiální vybavení. Je rozděleno do několika oblastí. Každá oblast má své didaktické a naučné materiály, které mají za úkol rozvíjet dítě v jakémkoliv věku a jakémkoliv čase. Dítě má právo na to vybrat si, na jaké práci bude zrovna ten daný okamžik pracovat. Když se rozhodne pro pomůcku, která se bude zabývat smysly, půjčí si pomůcku, se kterou může strávit i několik hodin. Pomocí rozvíjení smyslů se děti učí a získávají také rozumové poznání. S připraveným prostředím také souvisí daný řád a estetická úprava. Klade se velký důraz na pořádek a přehlednost. Když vejde do jakékoliv Montessori třídy, uvidíme vše řádně srovnané. Každá pomůcka má své místo, proto jsou prostory, kde se materiál nachází, většinou otevřené a výškově dostupné všem dětem.

Všechny děti mají možnost pracovat s jakoukoliv pomůckou a rozvíjet své rozumové poznání pomocí smyslů, avšak Maria Montessori přikládá důležitost konkrétním senzitivním fázím dítěte. Jedná se o období, kdy je dítě obzvláště citlivé, „lačné“ pro vnímání určitých dovedností. Proto je důležité, aby průvodce či rodič dítěte dokázal poznat tato období a správně jej využil, připravoval správné podnětné prostředí pro dítě a přistupoval k tomu zodpovědně. (Kasper, Kasperová 2008, s. 132)

5 Základní principy a pojmy Montessori pedagogiky

Filozofie pedagogiky Marie Montessori popisuje nejprve lidskou osobnost. Pro Marii je lidská osobnost vlastnictvím každého lidského bytí a stává se sama na sobě nezávislou na kulturním prostředí. „*Osobnost je jedna, je nedělitelná a všechny duševní vlohy jsou závislé na jedné podstatě*“. Montessori vysvětluje, že rozdíl mezi osobou a osobností je značný. Osobnost je mnohem individuálnější výraz či řazení. Další zájem o střed lidské existence, člověk je živý tvor a má podle Montessori svůj plán a osud. Jeho podstatou existence je duch a inteligence, z něhož vyplývají také zásady lidského chování a jednání „*Osobnost je jedna a je nedělitelná*“. Lidská osobnost je hluboce ukotvená a vyrůstá ze své intelektuálnosti a duchovnosti, které ovlivňují vývoj a funkci všech psychofyzických systémů člověka. (Rýdl 1999, s. 15)

Během dlouholeté práce s dětmi dokázala Montessori vypracovat systém, ve kterém se průvodci a pedagogové snaží zprostředkovat realitu dětem tak, že ji zvládnou pochopit a dokážou o ní přemýšlet, brát ji takovou, jaká ve skutečnosti je. Montessori organizované prostředí a práce na intelektu formou didaktických pomůcek jsou promyšlené, aby umožňovaly dětem prožívat hluboký zážitek a uspokojení z toho, co udělají. (Rýdl 1999, s. 16)

Jde o to, že podporujeme cestu dítěte od jeho narození, zkoumáme a pozorujeme jeho senzitivní fáze. Svět Montessori je plný možností a pozorování zajímavých souvislostí, které jsou spojeny s fungováním v každodenním životě, ale zároveň se můžeme zajímat o vědu, přírodu a historii. Každým dnem můžeme být někým jiným a zajímat se o cokoli. Malé děti mohou pracovat na těžkých příkladech v matematice a zaměřit se na práci s desítkovou soustavou, také mohou jít ven s lupou a zkoumat všechny hmyz a rostliny, které kolem sebe najdou nebo si celý den jen prohlížet knížky a objevovat, soustředit se na činnost. Jednotlivé principy jsou uvedeny v dalších kapitolách této bakalářské práce.

5.1 Ticho, klid a mír

„Vychováváme-li děti v mírumilovném prostředí, v němž průvodci klid žijí a ctí, z dětí se stanou mírumilovní dospělí, kteří pak vytvoří mírumilovný svět.“ - Maria Montessori

Tento princip je velmi klíčovým a základním stavebním kamenem pro tuto pedagogiku. Na začátku školního roku se cvičí už při prvních pár setkáních. Je totiž velmi důležité, aby se dítě dostalo do klidnějšího stavu, kdy nemá potřebu rušit ostatní při práci, vykřikovat a dělat nějaké nezbednosti.

Začíná se například elipsou, které se nemusí zúčastnit všechny děti, ale z mé vlastní zkušenosti jsem často pozorovala, že děti se rády účastní. Elipsa začíná tím, že si děti odloží boty a urovňají je, aby nepřekážely při dalších činnostech. Poté začíná chůze po elipse, kdy nejprve vyráží průvodce a děti se postupně přidávají. Snaží se o střípky soustředěnosti, aby vyvážily svou rovnováhu a strefily se špičkou vždy na čáru elipsy.

Dalším důvodem, proč je princip ticha tak důležitý, protože děti ticho opravdu milují, také jsou více zahloubané do své práce a činnosti, a to je velmi potřebné i pro další vývoj dítěte, vzdělání i jeho vlastní život.

Tyto chvíle koncentrace jsou vysoce vzácné, a proto je nutné je dobře ochraňovat a dodržovat k tomuto principu určitý respekt. Při práci v tichosti a klidu dítě objevuje svůj vnitřní a vnější svět, pracuje na své vlastní osobnosti, proto je opravdu důležité, aby se děti při práci nevyrušovaly. Jak se říká, ty nejdůležitější věci se často dějí v tichu při míře soustředěnosti, nejsou vidět, a přesto jsou tak významné pro náš život. Klidné prostředí je pro děti součástí už od prenatálního období. (Hillebrandová 2020, s. 20)

Když jsou děti vedeny k těmto principům, stávají se jejich nedílnou součástí. Jsou si více jisté, věří si, řeší své spory mírumilovně a poklidněji, jsou více rozhodné a dokáží svou práci dokončit.

Ticho je prováděno s dětmi pomocí krátkých zastavení, která se postupně prodlužují, je to dokonale koordinovaný účel, aby se dítě zklidnilo, vědomě nevydalo žádný zvuk. Maria Montessori se v jedné ze svých publikací *Objevování dítěte*, zabývá tím, jak cvičit ticho. K dosažení ticha je podle ní zapotřebí úplné nehybnosti a utlumení všech známek života. Mnoho dnešních pedagogů si pod tímto projevem představí, že na jejich povel a zakřičení děti zastaví veškerou aktivitu, kterou právě provádějí a přestanou mluvit. Ticho může být vnímáno jako stav vyžadující úsilí, jako akt vůle, která oddělí duši

od běžných projevů života a vnějších zvuků. Velmi důležité je děti tichu naučit. Aby se děti tichu naučily, existuje několik cvičení, které nás dostanou ke zklidnění mysli a dokáží nás ukáznit. (Montessori 2017, s. 143)

Velký důraz je kladen na průvodce, když chce průvodce dosáhnout toho, aby děti byly klidné, musí začít sám u sebe a být v tichu, tím se dostane do povědomí dětí, a upoutá tak na sebe pozornost. Z mé vlastní zkušenosti na praxi v Montessori mateřské škole v Jablonci nad Nisou vím, že to mohlo vypadat například tak, že průvodkyně vyzula své přezůvky, sedla si do tureckého sedu před elipsu a byla v naprostém klidu a tichu, její pohyby byly ladné a plynulé, až se skoro vůbec nehýbala. Jakýkoliv pohyb způsobuje ruch, proto by se průvodce neměl hýbat, dokonce je potřeba dbát i na dech, jelikož naše dýchání by také mělo být klidné. Toto cvičení není zdaleka jednoduché, proto se tento princip provádí s dětmi již na začátku školního roku a každý den se procvičuje. Děti se snaží napodobit průvodce nebo dokonce průvodce může dítě vyzvat, aby jej napodobilo. Řada z nich je uchválena těmito cvičeními, zejména poté, když se podaří nastavit ve třídě a při těchto lekcích „absolutní ticho“. (Montessori 2017, s. 145)

5.2 Partnerský přístup

Pod pojmem partnerský přístup se nám může vybavit vztah, který je založen na komunikaci, důvěře a vzájemném respektu. Takovýto zdravý vztah nalezneme mezi členy jednotlivých rodin, přáteli a partnerskými vztahy, ale i mezi dítětem a průvodcem. Vztah musí mít nějaké hranice a kompromisy, které by měly respektovat obě strany. Když tedy mluvíme o vztahu mezi dítětem a průvodcem, je důležité, aby dítě respektovalo svého průvodce, bralo ho jako součást jeho cesty a nebálo se mu s čímkoliv svěřit. Druhá strana průvodce by měla také respektovat a podporovat zdravý vývoj dítěte, ale i spojení, které je s dítětem navázáno.

Záleží také na charakteru a povaze, která může ovlivnit chování jedince. Dalším rozhodujícím faktorem je temperament samotného průvodce (sangvinik, melancholik, choleric, flegmatik). (Miková, Stang 2015, s. 127) Jaký by ale měl být ten správný Montessori průvodce? Montessori průvodce by měl být jako každý jiný učitel nebo vychovatel, spravedlivý, rozhodný, dominantní, měl by si stát za svým názorem a umět

ho obhájit. Měl by to být člověk upřímný, který nemusí skrývat své emoce a vytvářet jakousi přetvářku před světem. Emoční vyrovnanost by měla u průvodce i jakéhokoliv pedagoga převládat, ale ne každý den je posvácení, jak se říká, a tak se s tím člověk musí umět vypořádat a vlastně to můžeme řešit i s dětmi. Emoce provází nás všechny a je důležité o nich mluvit. Například formou elipsy můžeme emoce rozebírat s dětmi, aby je děti pochopily a porozuměly jim. Není vůbec špatné se s dětmi svěřit o svých emocích, povědět jim, jak se dnes cítíme. Děti jsou tak bezprostřední, že často mívají ihned odpověď na cokoli nebo odpoví dotykem, který léčí. Záleží také na kvalifikaci průvodce. Montessori průvodce by měl mít nejlépe vystudované střední pedagogické vzdělání a dále pokračovat kurzem pro průvodce Montessori v Praze. (Hillebrandová 2020, s. 14)

Podle mého názoru být vystudovaný nestačí. Montessori průvodce by se měl spojit s touto pedagogikou a životním stylem i po své duchovní stránce. Hledat v sobě svůj vnitřní klid a mír, aby ho mohl předávat dál a být dobrým průvodcem pro děti, které jsou mu svěřené. Je to běh po dlouhé trati a tento klid se musí pěstovat, nelze se stát takovýmto člověkem lusknutím prstu. Je to dlouhodobá práce sama na sobě, na svém vnitřním citění a vedení vyššího já.

Samozřejmě průvodce pedagogiky Montessori musí nejdříve znát celou teorii, definice a pochopit celou tuto filozofii. Nepochopí ji ale bez prolnutí teorie s praxí. Praxe je nejdůležitějším aspektem ve všem, co děláme, jelikož bez praxe a použití se stávají informace jen něčím, co nám utkví v hlavě a postupem času zapomínáme, co jsme se tak dlouho učili nazpaměť. (Hillebrandová 2020, s. 14)

Dříve, než průvodce přichází do své praxe, je zapotřebí, aby se seznámil s veškerými pomůckami, a musí pochopit určité aktivity, například vědomé lekce v rámci elipsy, třístupňová lekce atd. Didaktický materiál si musí nejdříve ohmatat, prohlédnout, ale také se s ním naučit pracovat. Někdy se může zdát, že pomůcka vypadá obyčejně a jednoduše, ale zdání klame. Při práci a za pomoci následné ukázky musí být průvodce velmi opatrný, každý jeho pohyb je důležitý a významný. Velký důraz je kladen na preciznost a pomalé, postupné předvádění pomůcek.

Práce průvodce tedy spočívá v tom, že poskytuje odborné, systematické a pečlivé pozorování dětí. Dále je v jeho kompetencích připravit správné a podnětné **připravené prostředí**. (Hillebrandová 2020, s. 15)

Partnerský přístup by měl také fungovat i mezi rodiči dětí, které docházejí do Montessori zařízení. Není zapotřebí, aby každý rodič znal podstatu celé filozofie, práci s každou pomůckou, nebo aby uměl vyjmenovat všechny principy nazpaměť. Je ale důležité, aby rodiče pochopili, že mateřská škola na to nestačí, pokud je k tomu nebude nikdo vést a podporovat i mimo ni. Jak už jsem zmiňovala, při mé praxi jsem měla možnost vidět a pozorovat spoustu dětí, prostředí, průvodce a vnímat také celkovou filozofii této pedagogiky. Zajímalo mě ale také přístup rodičů k dětem a mateřské škole. S některými rodiči jsem se mohla seznámit při mé další návštěvě v Mateřské škole Montessori v Jablonci nad Nisou, a to v rámci Montessori informativního kurzu pro rodiče a zájemce, kteří se chtějí dozvědět něco nového. Podle mého názoru musím říct, že převažují rodiče, kteří děti podporují v Montessori filozofii i v jejich domácím prostředí. Vybavuji si, že jsem zažila i jednání jednoho z rodičů se svým dítětem, kdy šlo o vysvětlení dítěti, proč něco nemůže. Byl to opravdu zážitek sledovat tatínka, který si sedá v honosném obleku na trávě ke svému dítěti a vysvětluje mu, jak moc nám může přelázaná čokoládová tyčinka ublížit a co se to s námi děje v těle, když jíme až moc sladkého. Neuvěřitelné bylo, jak úžasně tento výklad dítě vzalo a pochopilo a přijalo. S přátelským přístupem se vše vyřešilo a vyjasnilo.

Abychom byli jako průvodci v harmonickém soužití sami se sebou, ale zároveň i s dětmi, musí být vše ve vzájemné rovnováze a důvěře. Nepovyšujeme se nad dětmi a neutváříme nátlak na dosud neprobíhající senzitivní fázi dítěte.

5.3 Radost z objevování

Radost z objevovaného. Tato emoce by měla být hlavním motivem Montessori pedagogiky. Když dítě samostatně pozoruje, zkoumá a objevuje, je to nejlepší odměnou pro průvodce a rodiče. Při objevování dítě dochází do stavu koncentrace tzv. „flow“ a už v útlém věku můžeme sledovat střípky soustředěnosti na práci.

Maria Montessori popisuje tento princip ve své knize *Tajuplné dětství*, na příkladu, který dokazuje, že i malé dítě cca tři roky staré se může plně soustředit na svou práci, která zaujme všechny jeho smysly. Jednalo se o dřevěný materiál, který se řadí

do základních smyslových pomůcek a zahrnuje čtyři dřevěné bloky, které jsou rozděleny do několika fází podle obtížnosti. V každém z bloků je 10 válečků, které na sobě mají úchyty. (Montessori 2012, s. 101)

Holčička, která si s touto pomůckou hrála, byla zabraná do své práce natolik, že nevnímala ani své okolí. Průvodkyně se rozhodla udělat pokus, kdy poprosila ostatní děti, aby kolem děvčátka chodily a zpívaly. Ona si toho vůbec nevšímal a byla do své práce naprosto ponořená. Poté ji ještě průvodkyně přemístila ke stolečku (předtím prováděla dívka práci na koberečku na zemi) a vyzkoušela, zda i toto ji nechá v její koncentraci na práci nebo ji to vyruší. Práci s válečky po dlouhodobém zaujetí opakovala celkem dva a čtyřicetkrát. Když byla „nasyčená“ a nejspíše uznala, že je její práce hotová, zdvihla hlavu a usmála se, jako by se poprvé podívala na svět, který je kolem ní samotné. V jejích očích byly vidět malé jiskřičky radosti z toho, že ji práce s pomůckou tolik naplnila. (Montessori 2012, s. 101)

V tomto předškolním věku kolem tří let ještě nedochází k úplné koncentraci a děti jsou od práce rušeny všemi vjemy. V tomto případě můžeme pozorovat to, že dívka byla do své práce natolik ponořena, že její vnitřní ego přestalo vnímat vnější podněty. (Montessori 2012, s. 102).

Objevování, pozorování a zkoumání může u dítěte přijít jen v tu chvíli, kdy mu bude připravováno **podnětné prostředí**, ve kterém bude dítě šťastné, bude mít ze svého objevu radost a bude ho to naplňovat. Největším úspěchem u dítěte je, když samo přijde na výsledek a správné řešení.

5.4 Svoboda volby

V Mateřské škole Montessori má každé dítě svobodu volby. Konkrétně v tom, s jakou pomůckou bude pracovat, tedy pokud s ní nepracuje momentálně nějaké jiné dítě, jelikož v Montessori prostředí jsou vždy pomůcky jen po jednom kuse. Učí to děti trpělivosti a životní zkušenosti, že nemůžeme mít vše hned, jak se nám zlíbí, ale na některé věci si musíme zkrátka počkat. Svoboda volby učí také děti samostatnosti a rozvíjet schopnost samostatně se rozhodovat. Ony samy si určují režim, jaký si zvolí. Na rozdíl od tradičních mateřských škol, kde probíhají řízené činnosti kromě volné hry, na kterou mnohdy není moc času, mají děti v Montessori na výběr, s jakou pomůckou budou pracovat, kde budou

pracovat, jestli u stolečku nebo na zemi na koberci a také rozhodují o tom, jak dlouho budou s pomůckou pracovat. Je to logické, ne každý den nás baví malovat, vyrábět a zpívat. Děti se rozhodují v daný moment, co je pro ně důležité a potřebné, jaká pomůcka je zaujme. K tomu musí být ale správně připravené prostředí, které dítěti nabízí spoustu podnětů a využití. (Hillebrandová 2020, s. 10)

Svobodu volby mají také v rozhodnutích, které provádí, jako například, že si dnes budou hrát s pomůckou na koberečku. Je podstatné, aby si děti uvědomily, že je to jejich pracovní místo. Místo, které si zvolí k práci a jsou za něj odpovědné. Tudíž, když se dítě rozhodne, že je čas, aby práci s pomůckou ukončilo, je potřeba si uvědomit, že místo musí také uklidit. Dále pomůcku, se kterou dítě pracovalo, musí vrátit na své místo, a to v pořádku a s velkou dávkou opatrnosti. Děti se už od začátku učí citlivosti a opatrnosti ke svým, ale i cizím věcem. Je důležité dbát na pořádek a údržbu **prostředí**, do které jsou zapojeny hlavně děti. Nicméně, jsou to jejich pomůcky, se kterými pracují, tudíž se o ně musí dobře postarat, aby jim vydržely co nejdéle.

Důležité je také zmínit se, že svoboda neznamena být utržený ze řetězu, dělat vše, co mne napadne, i kdyby to mělo mít destruktivní dopady. Děti dostávají svobodu volby, ale zároveň mají vymezené hranice a pravidla, která se učí už od začátku školního roku. Jde o řád, který je nastavený a děti by ho měly plně respektovat a přijmout. Zároveň pocíťují bezpečí, jistotu a důvěru, když vědí, že mají vytyčené mantinely a oporu průvodce na blízku. Pokud tato rovnováha funguje, vytváří to příjemné a pozitivní klima třídy. (Hillebrandová 2020, s. 10)

5.5 Řád

Řád, pořádek a disciplína, toto jsou velmi důležité a významné principy. Děti potřebují hranice, rutinu a také pořádek ve svém životě. Dělat je to šťastné, a to je to nejdůležitější. (Hainstock 2013, s. 19)

V předškolním období je dítě velmi senzitivní na pořádek, nejvíce se však tato potřeba projevuje už v prvním a druhém roce života, kdy je nejsenzitivnější a převládá až do dalších let. Ačkoliv se někomu může zdát, že je tato informace matoucí, jelikož se říká, že jsou děti odmalička nezbedné a dělají nepořádek, opravdu je tomu tak a děti jsou na toto období velmi citlivé. (Montessori 2012, s. 49)

Nepořádek může u dítěte způsobit velmi zásadní věci, může se cítit v ohrožení, v nesouladu a také to může být překážkou jeho duševního rozvoje a může způsobit, popřípadě, i různé úchytky. Tuto citlivost můžeme vysledovat u dítěte dokonce při jeho prvním měsíci života, jak popisuje Maria Montessori ve své knize „*Tajuplné dětství*“.
(Montessori 2012, s. 49)

Důkazem mohou být například projevy nadšení a radosti, které děti projevují, když uvidí věci na svých místech. Maria Montessori popisuje příklad jedné pečovatelky (chůvy), která měla do své péče svěřené pětiměsíční děvčátko. Začala si všimnout, že každý den, kdy jezdila s kočárkem kolem jednoho domu, holčička upírá pozornost na místo, kde je ve zdi domu zazděný bílý mramorový kvádr. Kdykoliv mijely tento dům, povšimla si, že objekt působí holčičce potěšení a zájem, kdykoliv ho uvidí. Ačkoliv vila rodičů malé holčičky byla přeplněna barevnými a krásnými květinami, mramorový bílý kámen ji zaujal mnohem více.

Děti jsou velmi citlivé a senzitivní na změny, a proto může docházet k překážkám, kdy je dítě rozčilené a není ve své kůži, pokud se stane v jeho blízkém okolí nějaká změna, například, že si maminka neobleče kabát, ale dá si ho přes rameno, v tom okamžiku to může dítě velmi rozplakat, protože ví, že maminka nosí kabát na sobě. (Montessori 2012, s. 49)

Tohoto principu se týká také uspořádanost **připraveného prostředí**. U dětí kolem druhého roku se potřeba uspořádaného prostředí neprojevuje až tak nápadným způsobem, ale právě u takto starých dětí se tato potřeba stává dominantní a klíčovou. Například problémy s přemísťováním různých předmětů, pokud není předmět na svém místě, dítě si toho většinou všimá jako jeden z prvních a snaží se to uvést do pořádku. (Montessori 2012, s. 49)

Smyslné a logické uspořádání věcí je ovšem také jednou ze základních lidských potřeb. V případě, když ji uspokojíme, cítíme se šťastní. Také z hlediska duševního rozvoje je pořádek velmi důležitý, potřebujeme žít v souladu a v harmonii, a to nám dodává uspořádané prostředí. Systematičnost, pořádek a řád je velmi důležitým faktorem pro připravené prostředí, spočívá v tom, že každý předmět má své určené místo a své zásady, jak s ním pracovat a jak jej udržovat v čistotě. Dětem to umožňuje,

aby se správně orientovaly v okolním prostředí a ovládaly prostor ve všech detailech. Správně uspořádané okolí je důležité zejména pro lidskou psychiku, pro náš klid, mír a pohodu v duši.

5.6 Ruka a intelekt

Někteří z řad slavných a významných psychologů se domnívají, že intelekt se vytváří pomalu a proudí hlavně z našeho vnějšího pohledu. Teorie dokazují, že učení se pomocí vjemů, které získáváme z okolního světa, samy nacházejí cestu a dobývají se k nám branami našich smyslů. Potom se usazují v oblasti psychiky a postupně se propojují v asociacích. Tímto se buduje především naše vnímání a lidské vědomí. Při tomto vyhodnocení a procesu je nutno potvrdit staré rčení, které sděluje i sama Maria Montessori, které nám říká, že nic není v mysli člověka, co neprošlo dříve jeho smysly. Touto myšlenkou se zabývali:

např. Komenský, Locke, Rousseau, kteří byli předchůdci Marie Montessori. (Montessori 2012, s. 58)

Další z názorů, které se Montessori zabývá, je ten, že je možné dítě uvést jako pasivní, kdy je odevzdáno a závislé na svém okolním prostředí. Je velmi zajímavé se pozastavit nad tím, že dva ze tří velkých kroků, které považují psychologové podle kritérií normálního vývoje dítěte, se týkají pohybu.

Zejména se jedná o procesy osvojování chůze a řeči. Tyto dva aspekty nám mohou určit budoucí život dítěte, také poukazují na to, že dítě se dostalo do svého prvního vítězství ve svém životě a na své vlastní cestě, když si zvládlo osvojit prostředky vyjadřování myšlenek a umění pohybu. Lidská ruka, tak jemná, a tak složitá, umožňuje nejen rozumu, aby se projevil navenek, ale umožňuje také celé bytosti vstupovat do celé řady specifických vztahů s jejím okolím. (Montessori 2012, s. 74).

Lidské ruce, kterou jsou vedeny intelektem člověka, předělávají a přetvářejí životní prostředí, a tak mu dovoluují umožňovat a splnit jeho úlohu na tomto světě. Důležitým aspektem se stává to, že bychom měli být v pozoru a sledovat duševní rozvoj každého dítěte, tak logicky musíme sledovat i jeho inteligentní pohyby, které jsou především řeč těla a také způsob, jakým dítě používá své ruce při práci, a to už od útlého začátku.

Veškeré předměty, které dítě zaujmou, ty si také potřebuje osahat. Má potřebu zjistit, jaký je to materiál, zda je to příjemné na dotek. Můžeme říct, že ruka je nástrojem dětského ducha, jelikož její obratnost je spjata s rozvojem naší psychiky.

Samotný intelekt se rozvíjí i bez pomoci použití rukou. Danou věc si můžeme jen prohlížet, ale když k tomu přidáme činnost rukou, dosáhneme efektivnějším procesem, že si danou činnost či pomůcku lépe zapamatujeme. Vše, co si můžeme vyzkoušet a prožít, to je snáze zapamatovatelné. Proto někteří z řad pedagogů nedají dopustit na „učení se prožitkem“. I v Montessori zařízeních kladou průvodci důraz na uchopování a manipulaci se zapojováním rukou do výuky. (Montessori 2012, s. 74)

5.7 Normalizace

„*Nejdůležitějším výsledkem celé naší práce*“. Toto heslo podtrhává Maria Montessori ve své knize *Absorbující mysl*, kde se rozepisuje o pojmu normalizace a popisuje, co to vlastně znamená. Z laického pohledu nás to může vrátit do minulosti a historie, ale z pohledu Montessori se jedná k jakémusi obrácení, aspektu psychické nápravy a návrat k normálnímu stavu dítěte. (Montessori 2018, s. 199), (Ludwig 2000, s. 10)

Montessori filozofie vydává fakt, že každý člověk, každá lidská bytost se na tento svět rodí s obrovským potenciálem a schopností učit se, rozvíjet a zaujmout své oprávněné místo na zemi. Normalizace také znamená, že dítě je psychicky zdravé a harmonicky vyvinuté. Dokáže stabilně pracovat, je samostatné, socializuje se, je vytrvalé a má schopnost koncentrace. Dokáže se soustředit a sebevládat. (Hillebrandová 2020, s. 12)

K normalizaci se dítě dostává prostřednictvím soustředění se na svou práci. Ze začátku se může zdát u dítěte schopnost soustředit se poněkud slabá, ale už takovéto chvílky, při pozorování dítěte, jsou velmi vzácné a ještě vzácnější, pokud je můžeme v tichosti sledovat.

Normalizace se rozděluje do několika etap. V první etapě popisujeme dítě jako neklidné a netrpělivé, kdy se považuje jeho zájem za povrchní a práci vykonává nevědomě. Můžeme si ale povšimnout lehkých náznaků soustředěnosti. Druhá etapa začíná tím, že je dítě schopné rozhodnout o tom, jakou činnost bude právě provádět

a jak dlouho ji bude provádět. Může ji opakovat celé hodiny. Při této etapě se posouvá soustředění dítěte a můžeme pozorovat objevující se střípky koncentrace. Třetí etapa normalizace je velmi významná, dochází u ní k tomu, že se u dítěte vyvíjí zvyk k opakované práci, soustředí se a pracuje i v delších časových úsecích. Svou práci vykonává zcela vědomě a dokáže být samostatné. Poslední etapou normalizace se dítě posouvá na vyšší úroveň soustředění a koncentrace. Motivace k práci vychází z jeho vnitřku, naplňuje ho a dokáže ji posoudit. Dostává se k dalším úrovním a neustále se ve všem zdokonaluje. Dokáže se socializovat, má empatické schopnosti, respektuje sebe i své okolí a je mírumilovné. (Hillebrandová 2020, s. 12)

Aby tento proces mohl fungovat, je zásadní, aby zodpovědný a připravený průvodce odváděl svou práci, ale také, aby dítěti dokázal připravit podnětné prostředí, do kterého dítě vstupuje. Poté si dítě vybírá práci s pomůckou podle vlastního zájmu a uvážení. Následuje práce s pomůckou, kdy zapojuje všechny smysly. Pomocí této práce si ukotvuje a zapamatovává danou činnost. Zapamatování může být fyzické či mentální. Při dlouhodobé práci dítěte můžeme registrovat jeho nadšení a nasycení jeho činností, kterou provádí a následuje část klidu. Poté se vše zase opakuje, je to neustálý koloběh. Dítě se vrací k počátku, kdy zažívá pocit chtění a vnitřního zájmu o danou činnost či práci s pomůckou. Chtění můžeme považovat jako základní kámen a klíčovou fázi procesu normalizace. (Hillebrandová 2020, s. 12)

Při opakovaném prožitku soustředění při aktivitách či práci s pomůckou, které si samostatně dítě vybírá, začínají vyplývat charakteristické ukázky dítěte, můžeme považovat jeho vývoj za zdravý a přirozený. Dítě prokazuje zájem a radost k činnostem, vykonává je s láskou a nadšením. Projevuje se u nich také zájem o dokončení práce a samostatnost, jelikož se soustředí jen samy na sebe a na činnost, kterou provádějí. Říká se, že normalizace u dítěte způsobuje velmi kladné a pozitivní změny, dítě je více radostné a má zájem objevovat, zkoumat a bádát.

5.8 Absorbující mysl

Absorbující mysl, či absorbující duch. Tento pojem a zároveň jev dětského rozvoje, který bychom měli brát zcela vážně, poukazuje na období od narození do šesti let věku dítěte. Představme si samotné dítě jako houbu, která do sebe vše nasává. Je tomu opravdu tak, že děti do šesti let nasávají a vnímají mnohem intenzivněji a senzitivněji, a je potřeba toho využít. Dítě do sebe absorbuje vše, co se kolem něj promítá, a to nejen všemi svými smysly, kterými rozvíjí jazyk, pohyby, emoce, postoje, ale také svou bytostí, jak o tom píše Vlasta Hillebrandová ve své nové knize. (Hillebrandová 2020, s. 9)

Jedná se o období intenzivního rozvoje dovedností, které je zpočátku na úrovni nevědomého učení. Kolem třetího roku věku dítěte se postupně začíná projevovat zájem po zpřesňování jednotlivých oblastí a podnětů a také po zdokonalování. Bohužel toto období končí mezi šestým rokem a je potřeba uvědomit si důležitost a možnost využití času, kdy dětem můžeme předat co nejvíce a připravovat jim podnětné připravené prostředí, ve kterém mohou objevovat, zkoumat a učit se. (Hillebrandová 2020, s. 9)

V prvním roce života dítě získává podněty ze svého okolí do sebe. Toto takzvané nasávání zůstává nevědomé a volné. Jde o nevědomělé přejímání dojmů a pojmů z okolního prostředí, ale právě dojmy uskutečňují formování dítěte a jeho duše. (Rýdl 1999, s. 35)

Čas absorbující mysli je omezen na roky raného dětství, je potřeba tohoto času využít a kde je to možné i časově protáhnout. Velmi důležitým faktorem je, aby dítě už od svého narození mělo možnost k získávání základních a stěžejních vědomostí a přijímání poznatků. To je také důvodem, proč se Maria Montessori snaží nabízet již v raném dětství didaktický materiál (pomůcky), které jsou z našeho pohledu tak náročné. Jedná se například o geometrické formy tělesa, zlatý perlový materiál nebo prostorový materiál. (Hillebrandová 2020, s. 9)

Jak už zmiňované podnětné prostředí udává velmi důležitou roli dospělému, aby se jeho přístup stal zodpovědným a dokázal dítě zaujmout. Význam prostředí, ve kterém dítě žije, ve vzájemné interakci spolu s dospělým jedincem ubírá do popředí důležitost každodenního jednání, komunikaci a způsob vyjadřování, návyky, předávání hodnot, zvyků a postojů, emoce, řešení konfliktů a problémů, neboť všechny tyto projevy

dítě pozoruje, sleduje, vnímá a zároveň přejímá. Proto je tak důležité, v jakém prostředí se dítě ocitá, jelikož to ovlivňuje budoucí dospělý život dítěte, jeho hodnoty a chování.

5.9 Senzitivní fáze

Termín vysvětluje období, kdy je dítě citlivé, senzitivní a připravené pro získávání a učení se konkrétních dovedností. Se zájmem se žene za poznáváním něčeho nového, jako by mu to napovídal vnitřní hlas a intuice, proto by mělo být využito vhodným a pedagogickým způsobem k celkovému rozvoji dítěte.

Při čtení odborné literatury, konkrétně prof. PhDr. K. Rýdla CSc., *Principy Montessori pedagogiky Marie Montessori*, můžeme narazit na zajímavý příklad, který tuto situaci objasňuje a zaujal samotnou Marii Montessori.

Př.: „Víš se, že housenky rostou velkou rychlostí, hltavě žerou, a proto jsou rostlinám škodlivé. Biolog H. De Vries nyní poukazuje na housenku, která se během prvního dne života neživí velkými listy stromů, ale nejjemnějšími lístečky na koncích větviček, kam až nejdál může. Ale motýl klade svá vajíčka přímo na opačné místo, přesně tam, kde vyrůstá větev z kmene stromu, neboť toto místo je spolehlivé a bezpečné. Housenka je obdařena silnou citlivostí na světlo: světlo ji přitahuje, fascinuje. Tak využívá housenka ihned tu nejsilnější jasnost světla do té doby, než přeleze konec větve a tam najde ty nejjemnější lístečky, kterými může utišit svůj hlad. Zvláštností je ale, že ihned po ukončení tohoto období, jakmile se promění v jiný druh, tuto citlivost na světlo ztrácí. Velmi brzy je jí světlo úplně lhostejné. Instinkt odumírá, není to tak, že by nebyla náchylná na světlo, ale již si ho nevšímá“ (Rýdl 1999, s. 48)

Tento příklad použila Maria Montessori i do své pedagogiky. Domnívá se, že na základě intenzivního pozorování a zkoumání má živočich senzibilní (senzitivní) fáze a můžeme je rovněž určit i u dětí v jejich vývoji a prospěšně jich využít.

Senzitivní období můžeme rozdělit na období od narození, které trvá cca do tří let a poté na období od tří do šesti let věku dítěte. První fází je tedy doba od narození dítěte do věku tří let, kdy je mysl dítěte pro dospělého téměř nedostupná, jak se zmiňuje Maria Montessori ve své knize *Absorbující mysl*. Ve druhé fázi dítěte, která trvá od tří let věku dítěte do šesti let, už začíná být dítě o něco přístupnější především k dospělým lidem. Osobnost dětí prochází obrovskou změnou, ať už po fyzické stránce,

tak po té psychické. Dítě, kterému byly tři roky, končí etapou, ve které se naučilo chodit a koordinovaně se pohybovat. Naučilo se běhat po rovině, ale i zdolávání překážek a nerovný terén mu nedělá velké obtíže. Dokonce zvládne i chození do schodů a ze schodů a dokáže být soběstačné v dalších několika dovednostech. Zdokonaluje se v mluvení, v kreslení, dokáže mnoho věcí pojmenovat. (Říčan 2005, s. 269)

Z pohledu kognitivního vývoje dítěte se jeho úroveň myšlení dostává z úrovně předpojmové symbolické na vyšší úroveň názorového (intuitivního) myšlení. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 90)

Další z řad psychologů, který se zaměřil na kognitivní procesy, byl švýcarský psycholog **Jean Piaget**. Hlavní důraz kladl na proces zrání. Samotné dítě vnímal jako aktivní bytost. Podle jeho názoru můžeme vývoj chápat jako neustálé překonávání rozporu mezi podněty ve vnějším prostředí a vlastními procesy nebo schématy. Podle Piageta vývoj probíhá ve čtyřech obdobích: *senzomotorické stadium*, *předoperační stadium*, *stadium konkrétních operací*, *stadium formálních operací*. (Piaget 2014, s. 11, 31, 47, 75, 101)

Dítě předškolního věku se dle Piagetovy teorie nachází v předoperačním stadiu kognitivního vývoje. V tomto věku dochází u dítěte k vyvozování určitých závěrů a usuzování (např. čeho je více, čeho je méně, třízení). Tyto úsudky se odvíjejí zpravidla dle vizuálního tvaru. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 90)

Dále můžeme senzitivní fáze přirovnávat ke konkrétním činnostem, které dítě potřebuje zrovna v danou chvíli vykonávat. Kolem druhého roku můžeme zaznamenat senzitivní fázi a potřebu dítěte pro řád a pořádek, proto je například vhodné ukazovat dětem, jak správně hračky či pomůcky ukládat a kde je jejich přesné místo. Po druhém roce tato senzitivní fáze začíná slábnout. Velmi zajímavým úkazem je také fáze, kdy děti začínají toužit po psaní a vnímání tvarů psacích písmen. Ukazuje se zejména v období tří a půl let věku dítěte, kdy dítě vykonává různé smyslově prožitkové práce (obtahování obrysů prsty). (Rýdl 2006, s. 29)

Mimo již zmiňované senzitivní fáze existuje také fáze negativní. Příkladem můžeme uvést moment, kdy se v prostředí vytvoří nějaká překážka, která by zabraňovala vnitřním procesům dítěte. Proto je velmi důležitá přítomnost vychovatele, který dává dítěti to, co potřebuje. Nejdříve je potřeba, aby sám učitel – průvodce zaujal postoj pozorovatele, který dokáže své pozorování analyzovat. V jeho poslání je také umět dítěti

pomoci vytvořením prostoru pro odpovědi právě připraveným prostředím. „*Kdyby se dítěti žádné pomoci nedostalo, kdyby nebylo přijaté do připraveného okolí, tak by se jeho duševní život nacházel v silném nebezpečí*“ (Montessori 1980, s. 72).

Jednotlivé fáze se také musí umět správně rozpoznat. Rozlišujeme příznaky pozitivní a negativní. Nejhlavnějším a zásadním úkolem, který máme ve své moci, je připravit vhodné a podnětné prostředí, aby dítě mělo možnost volnosti a možnosti spontánní aktivity, hledání, bádání, poznávání a objevování a také získávání zkušeností. Pokud se nám podaří propojit tyto náležitosti, dostane se nám správného výsledku, kterým je radostná reakce dítěte s vděčností a zaujetím.

5.10 Princip věkové heterogenity

I v tradiční mateřské škole se můžeme setkat se třídou věkově heterogenní. Z tohoto principu vyplývá, že jsou v jedné skupině děti různého věku, nejčastěji od 3 do 6 let pospolu a tvoří jeden hromadný celek. Princip věkové heterogenity má dle mého názoru nejlepší úspěch v tom, že děti se pohybují mezi svými vrstevníky, ale i vyspělejšími dětmi a zároveň od nich přejímají určité poznatky a postoje. Malé děti se učí od starších a je to naprosto úžasné a fascinující. Můžeme si všimnout určité kooperace mezi dětmi. Například může nastat taková situace, kdy si mladší dítě vypůjčí pomůcku, která se mu moc líbí a rád by s ní pracoval, bohužel ale není ještě v této senzitivní fázi a nedokáže pochopit princip pomůcky, nicméně ho uvidí dítě, které je starší a s pomůckou už několikrát pracovalo. I když by se děti neměly navzájem vyrušovat od práce, rozhodne se, že svému kamarádovi pomůže, jak na to. (Kasper, Kasperová 2008, s. 133)

Věková heterogenita slouží také k dobrému začleňování do společnosti a určité socializaci. V běžném životě se setkáváme s lidmi různého věku, všechny se snažíme respektovat a vážit si jich, zejména těch starších.

Jde také o proces, kdy se prolíná postavení dítěte v časovém úseku. Během tohoto období prožívá být nejmladším, prostředním a tím nejstarším. V každém z období se má od koho učit a zároveň předávat zkušenosti, poznatky a postoje.

5.11 Výchova k míru

Tato výchova je v Montessori filozofii zásadní. Maria Montessori při své praxi vychovávala děti k míru, k náboženství a k etice. Jelikož za svého bytí zažila dvě světové války, sama si uvědomovala, že svět zloby a nenávisti je špatný, a proto tento princip považovala za velmi důležitý. Když se dnes porozhlédneme kolem sebe, nynější společnost se žene kupředu nesmírnou rychlostí, vše se vylepšuje, vše je rychlejší a modernější, lidé stále někam spěchají. Technologie udávají nový směr, svět se vyvíjí. Ale co chování a charakter lidí? Všichni se neustále porovnávají, závidějí si, bojují s ostatními, ale i sami se sebou.

Stačí zapnout televizi, internet, či přečíst každodenní noviny, násilí můžeme vidět jak v politice, filmu i pohádce pro děti. V nejhorším případě v rodinách. Čísla dokazují, že násilí a rozpad rodin jsou nemalá, proto si musíme uvědomit, jak je zásadní vychovávat děti k lásce, k míru a pohodě. Práce v mateřských školách nám dává tu možnost ukázat toto láskyplné prostředí dítěti a dopřát mu klid, pohodu a vzájemný respekt, které si ponese po celý zbytek svého života a může tuto lásku a mír předávat dál.

Abychom mohli připravit dětem toto harmonické prostředí, je velmi důležité, aby samotný průvodce byl naladěný a připraven poskytnout dítěti takovou péči. Je bohužel možné, že se za svou praxi s takovými případy setkají. Děti, které budou z rodin, kde jim nenabízí podnětné prostředí nebo z rodin sociálně znevýhodněných.

Výchova k míru v sobě nese kromě světa bez násilí a konfliktů také lásku k životnímu prostředí, mírumilovné chování mezi lidmi a v neposlední řadě, jak udává ve své nové knize Vlasta Hillebrandová, holistické pojetí míru, který je prezentován vnitřním klidem a mírem jednotlivců. Ve své knize se také zabývá, jak tato obsáhlá a abstraktní hesla předat malým dětem, které jsou předškolního věku. Dětem můžeme mír a klid poskytnout prostřednictvím připraveného prostředí, které je připravováno s láskou a péčí. Hlavní souvislosti mravní výchovy a připraveného prostředí spočívají v tom, že je potřeba vybudovat prostor, ve kterém vyzdvihneme úctu, jedinečnost, něžnost i respekt. S jedinečností se dostáváme k tomu, že každá pomůcka i každá aktivita je ve třídě pouze jednou, a tím jí dodává tu váhu ojedinelosti. Kdyby došlo ke ztrátě či zničení jednotlivých pomůcek, chybělo by to všem. Dodává to tedy i ohromné zodpovědnosti dětí i průvodci, aby se k prostředí chovali s úctou a pečovali o něj. Důležitost se tedy přidává k samotnému zacházení s pomůckou, kdy je potřeba jednat s ní ve zvýšené opatrnosti

a také ji vracet na její určené místo vždy poté, co si ji někdo vypůjčí. Prostor musí být vždy uklizený a čistý. Spolu se zodpovědností se u dětí buduje zároveň úcta k věcem i jeho okolí, a to je zásadně důležité pro jeho další životní etapy. (Hillebrandová 2020, s. 25)

Mír a klid by měl panovat i v kolektivu, kde se dítě nachází. K tomu je potřeba vymezit si jasná pravidla a hranice, která budou respektována. Na začátku roku můžeme s dětmi daná pravidla vymyslet a bude to mít pro ně větší váhu, jelikož budou zapojeni do práce na společných pravidlech. V Montessori mateřské škole mají zavedené pravidlo, které se mi moc zalíbilo. Neslo název „Mně se to nelíbí a PROČ“. Toto pravidlo bylo používáno vždy, když někdo dělal něco, co nemá a druhému se to nelíbilo, protože ho to mohlo obtěžovat jakýmkoliv způsobem. Ať už to bylo rušení od práce, strčení, tahání za vlasy, bylo velmi důležité vždy daný konflikt ihned vyřešit a použít toto pravidlo. Vysvětlit jedinci, že se nám něco nelíbí a také důvod, proč se nám to nelíbí, aby to dokázal pochopit. Je důležité, že se děti už od předškolního věku učí, jak si vyřešit své problémy.

5.12 Připravené prostředí

Hlavním principem a nejdůležitějším pojmem této bakalářské práce je připravené prostředí. Připravené prostředí je klíčovým prostředkem k tomu, abychom mohli děti vést k filozofii Marie Montessori. V jichž zmiňovaných kapitolách se připravené prostředí prolíná skoro ve všech principech a je stejně tak důležité a významné jako připravený průvodce. Připravené prostředí je vlastně prostor, ve kterém se dítě pohybuje, učí a objevuje. Mělo by se skládat z běžných rutinních věcí každodenních činností člověka. Také by mělo být co nejpřirozenější pro dítě a jeho potřeby. Všechen nábytek, pomůcky a vybavení jsou nejčastěji z přírodních materiálů, také by měly být esteticky úhledné a vyvážené. Často v organizovaném prostoru převládá minimalismus a čistota, která také souvisí s navozením klidné a pozitivní energie v místnostech. (Montessori 2017, s. 50).

Princip připraveného prostředí otevírá dítěti ráj možností objevovat, ale také vzdělávat se a pracovat na sobě už od útlého věku. Prostory musí mít řád a pravidla, takže jsou podloženy na základě dlouhodobých zkušeností a dotýkají se vědeckých podkladů dostupných v tehdejší době Marie Montessori. Většina společnosti je zvyklá pouze

na tradiční vybavení a usazení do lavic, ve kterých děti sedí a jsou z toho nevrlí. V Montessori je tomu jinak a už v dávných dobách se samotná Maria rozhodla pro zavedení změny. Když se dnes podíváme na Montessori třídu, můžeme vidět dostatek prostoru pro děti, ve kterém mají možnost volného pohybu. Mohou se lépe přemísťovat, mají volnost pro sebevyjádření a mohou být kýmkoliv.

Základem celé koncepce je, aby dítě mělo v prostředí **prostor** pro své jednání a mělo možnost se svobodně rozmýšlet tak, jak v danou chvíli potřebuje, aniž by ho někdo dirigoval a požadoval jeho účast na řízených činnostech. **Svoboda** dítěte v rozhodování spočívá zejména v tom, že on je tím, kdo rozhoduje o tom, co bude dělat, s čím bude pracovat a kde. Je tedy důležité vytvořit prostor, který mu bude nabízet pestrý výběr podnětů a dítě si vybere z toho, co ho v danou chvíli zaujme nejvíce. (Krejčová 2015, s. 70)

Zároveň bude prostředí respektovat všechny zásady a stanovená pravidla a bude dodržovat a podporovat celistvou filozofii Montessori systému. Pokud nebude prostředí vhodně uzpůsobené dětem, může nastat situace, kdy děti ztrácí možnost osobního spontánního projevu a jejich potřeby zůstávají zaryty hluboko uvnitř v nich samotných. (Montessori 2017, s. 50)

Hlavním uživatelem prostředí se tedy stává dítě samotné, proto by mělo jeho potřebám a velikosti odpovídat i samotné vybavení prostor. Měli bychom vybavit třídu tak, aby byl nábytek lehký, aby ho děti zvládly samy nebo s lehkou pomocí přemísťovat. Dále by měl být ve stejné výškové úrovni, jako jsou děti, jelikož dítěti dodává možnosti prohlédnout si veškeré předměty umístěné v jednotlivých vitrínách. Nemusí tedy hledat a pátrat, co se to schovává za věci vysoko nad ním a neztrácí čas s řešením problému „já na to nedosáhnu“. (Zelinková 1997, s. 42)

Nábytek by měl být také otevřený, aby byl obsah pěkně vidět a děti si mohly prohlédnout, co je zaujme natolik, aby s tím začaly svou práci. Do nábytku můžeme zařadit také malé židle a stoly, kde děti většinou kreslí, jedí a píšou. Opět se jedná o lehčí typ nábytku, který děti samy dokáží unést a přemístit bez jakékoliv větší námahy. (Montessori 2017, str. 50)

Kromě pomůcek, o kterých se budeme bavit v dalších kapitolách, nalezneme v připraveném prostředí také spoustu vybavení do domácnosti, v podstatě se také jedná o pomůcky pro praktický život. Děti mají k dispozici i své zmenšené umývárny, šatny a jídelny. Zrcadla v umývárkách jsou přizpůsobené výšce dětí tak, aby na sebe krásně viděly a mohly se pozorovat. V šatnách jsou věšáky a botníky, na které také lehce

dosáhnou. Když se dostaneme do jídelny, můžeme s úžasem pozorovat, jak se i tříleté dítě dokáže samo obsloužit. Děti se totiž dokážou samy obsloužit a připravit si dokonce i svačinu. Krájení chleba, mazání pomazánky, nalévání čaje, tyto každodenní činnosti dospělých jim opravdu nedělají žádný problém. Také při obědech se samy obsluhují a nalévají si polévku a hlavní chod. Už v tomto věku dokáží děti rozhodovat o tom, jak velkou porci by si měly nandat, aby to vše snědly a nemusely vyhazovat zbytky. Své prostředí si děti samy dokáží uklidit a k tomu potřebují uklízací prostředky v jejich velikosti. Každé z nich ví přesně, kde se tyto potřebné věci nacházejí a když se jim stane například nějaká nehoda v podobě vylití čaje, dokáží si poradit.

Když se zaměříme na samotné pomůcky, můžeme si všimnout, že většina pomůcek je vyrobena z přírodních materiálů. Kamenem úrazu dnešní moderní doby je výroba hraček, které jsou odrazem všech moderních filmů, se kterými si dítě může i ublížit, ale zároveň se s nimi může přesouvat do představ, které mohou být až nebezpečné. Jsou to například hračky v podobě válečných zbraní, mečů a nožů. Pro děti je přece více přirozenější pomůcka, která připomíná jeho každodenní život, například pomůcka každodenní potřeby, je jednoduchá a snadno pochopitelná. Pomůcka může být i jimi vyrobená, což jim dělá ze všeho největší radost, když se samy podílejí na vzniku svého pracovního materiálu a mají k tomu i zcela jiný vztah. (Rýdl 1999, s. 10)

Pokud děti zapojujeme do přípravy a starání se o připravené prostředí, dodává jim to určitou zodpovědnost a hodnotu, že jsou důležité. Také mají o věci větší zájem, který se projevuje v péči a úklidu prostor. Špatně postavený nábytek snadno přemístí a vrátí ho na své původní místo. Poté vytírají, stírají prach a leští všechny pomůcky a nábytek. Je úžasné, jak tyto malé děti baví všechny dospělé domácí práce a dělají je s nadšením a velkým potěšením. Nejvíce je vždy potěší výsledky, kterých mohou dosáhnout a vidí, že jejich práce byla efektivní.

5.13 Tvorba připraveného prostředí

Připravené prostředí lze připravit i v domácím prostředí, které pro dítě představuje známé a bezpečné útočiště. Rodiče, kteří se zajímají o vývoj a vzdělávání svých ratolestí, mají k dispozici spoustu zajímavých publikací, které se týkají samotného principu Montessori i jak připravit správné Montessori prostředí. Inspiraci mohou hledat také učitelé i zájemci, kteří se chtějí něco o této pedagogice dozvědět. Možnosti, jak se více přiblížit k tomuto systému, nalezneme i na internetových stránkách, z videí, ale můžeme se zúčastnit i jakéhokoliv kurzu týkající se Montessori. Kurzy se zabývají připraveným prostředím pro děti od narození, kdy se těhotné ženy připravují na příchod svého potomka a mohou mu vytvořit příjemné a harmonické prostředí, ve kterém se dítě bude cítit dobře. (Place 2017, s. 15)

V jedné publikaci *Montessori pro (ne)chápavé: 3-6 let*, kterou napsala autorka Patricie Spinelli, se čtenáři dozvídají zajímavé informace o připraveném prostředí a jak si takové prostředí připravit i doma. Hlavní podstatou je pochopit, že domov dává dítěti takzvaný přístav, jeho známý svět, které dítě dobře zná a dodává mu důvěru a sebejistotu. Všechny věci mají své místo a dítě se ve známém prostoru dokáže dobře orientovat. Důležité je však zařídit, aby dítěti byla umožněna spontánnost se vyjadřovat, rozvíjet a učit se. Veškeré věci denní potřeby by měly být umístěny a uloženy tak, aby na ně dítě dosáhlo a dokázalo se samo obsloužit. Například hygienické potřeby, oblečení a nádobí. Dítě se stává členem domácnosti a je zapojeno do všech domácích činností, samozřejmě vše je přiměřené jeho věku. Tento krok mu dodává schopnost vlastní samostatnosti. Zjišťuje, že se podílí na aktivitách, které podporují domácí atmosféru a pohodu a je šťastné, dělá mu to radost, že může pomáhat svým nejbližším a zároveň cítí uspokojení. (Spinelli 2019, s. 14)

5.14 Připravený průvodce

Tato kapitola se zaměřuje na pojem, který se často objevuje v předešlých kapitolách, je tedy důležité věnovat mu větší pozornost, jelikož je podstatným činitelem k tomu, aby fungovala celá filozofie Marie Montessori. Připravené prostředí nelze bez připraveného průvodce považovat za splňující a správné. Průvodce a prostředí jdou ruku v ruce pospolu k vytváření harmonické atmosféry, ve kterém se dítě vyvíjí a samostatně se učí novým věcem. (Hillebrandová 2020, s. 15)

Připravený průvodce je tedy člověk, který se zajímá o Montessori pedagogiku, zná detailně veškerou teorii, kterou zároveň umí použít i v praxi. Měl by znát všechny pomůcky, které se v připraveném prostředí nacházejí, ale také se musí prokázat v tom, aby s nimi sám dokázal pracovat. Je tedy důležité, aby se nejdříve s veškerými činnostmi a pomůckami sám ztotožnil, uchopil je a uměl je dobře ovládat, aby je mohl poté pomocí ukázek předvádět dětem. Role průvodce v Montessori není však jen o ukázkách, jak s pomůckou pracovat. Průvodce by měl být emočně vyspělým jedincem, který se zajímá o svět, jeho dění, ale také dbá na svůj seberozvoj. Je velmi důležité pracovat na své osobě a neustále se učit novým věcem. Jeho přístup by měl být snaživý, laskavý, respektující a holistický. Měl by se umět zastavit a pozorovat dění kolem něho. Jeden z hlavních úkolů průvodce je pozorování. Pozorování dítěte, jeho činností a také jeho senzitivních fází. Dále se snaží pohlížet na dítě jako sobě rovnou osobu a přistupuje individuálně k samotnému dítěti i k jeho potřebám. (Hillebrandová 2020, s. 14)

Průvodce dohlíží na připravené prostředí a pečuje o něj. Snaží se také pečovat o sebe, o to, jak se před dětmi prezentuje, jak s nimi mluví, jak chodí a jak vystupuje. Dále sleduje dění kolem, zda se děti navzájem nevyrušují od práce. Jeho dovednosti by tedy měly být nápomocné dětem, ale jen když si o ně samy řeknou, aby mohly rozvíjet svou samostatnost. Vedení zdvořilostních lekcí, chození po elipse a schopnost věci organizovat. Dávat dítěti možnost, aby se svobodně rozvíjelo, ale zároveň na něj dohlížet. Dítě potřebuje cítit, že jsme tu pro něho, kdykoliv bude potřebovat. Svoboda tedy neznamená nechat dítě napospas jeho osudu. Je důležité mu udávat směr a hranice, kterými se bude řídit.

Práce průvodce tedy spočívá v tom, že poskytuje odborné, systematické a pečlivé pozorování dětí. Dále je v jeho kompetencích připravit správné a podnětné připravené prostředí. (Hillebrandová 2020, s. 15)

6 Oblasti vzdělávání

Pedagogika Marie Montessori je rozdělena do jednotlivých vzdělávacích oblastí, které jsou určeny pro děti od tří do šesti let. Již zmíněné oblasti se dělí na Praktický život, Smyslovou výchovu, Matematiku, Jazyk a oblast s názvem Poznáváme svět.

Cílem průvodce je, aby připravil vhodné a podnětné prostředí, ve kterém se dítě bude moct vzdělávat a obohacovat ve všech vzdělávacích oblastech. Proto je důležité, aby dítě mělo k dispozici vhodný materiál, se kterým bude pracovat a zároveň se vzdělávat.

Podstatou je však dítě ponechat opět svobodnému rozhodování a samostatnosti, ale zároveň ho vést, aby si pomůcky vybíralo ze své vlastní vnitřní iniciativy. Dítě pracuje podle svých potřeb a vlastním tempem a zájmem o materiál a danou vzdělávací oblast. (Hillebrandová 2020, s. 29)

Technika vzdělávání spočívá v několika krocích. Maria Montessori ve své knize *Objevování dítěte* popisuje jednotlivé fáze a přidává k nim příklad. V první fázi, která se zabývá úvodem do práce s pomůckou, zmiňuje, že nejdůležitějším aspektem je pozornost dítěte. Aby dítě bylo zaujaté a pozorovalo, co provádíme, je také hlavní zásadou motivace. Motivace samotná by měla být něčím, co uchvátí dítě a probudí v něm zájem. Samotný průvodce musí projevit zájem o danou činnost a práci s pomůckou a jeho motivace by měla vycházet z jeho vnitřku. Jde tedy o motivaci vnitřní, která vychází z průvodce, ale také ta vnější je velmi důležitá. Při předvádění pomůcky by měl být prostor uklizený a čistý, aby pozornost dítěte nespadla k nějakému jinému předmětu, který je tam položený a s aktuálně probíhající činností nemá nic společného. (Montessori 2017, s. 157)

6.1 Praktický život

Oblast praktický život je dítěti nejbližší. Dokonale dítěti přibližuje činnosti a aktivity běžného dne, které provádí. Těmito činnostmi dítě navazuje kontakt s okolním prostředím a vytváří si kladné návyky, které mu zůstanou po celý život. Pokud budeme dětem dovolovat pomáhat nám s úklidem a s běžnými domácími pracemi, ponese to velmi pozitivní efekt, který přispěje dítěti do jeho života, ale také samotné společnosti, ve které žijeme.

Do praktického života zařazujeme pomůcky denní potřeby, které počínaje od ranních hygienických potřeb, do kterých můžeme uvést například kartáček na zuby, kartáč na vlasy, mýdlo. Dále věci, se kterými se dítě samostatně obslouží při mazání a krájení, kdy si dítě připravuje pokrm (dopolední a odpolední svačiny). Pomocí praktických činností se dítě učí těmto domácím pracím a jak je vykonávat, ale také ovládá svou hrubou a jemnou motoriku. Jak píše Vlasta Hillebrandová ve své knize, praktický život je v podstatě základním kamenem, na který navazují všechny další vzdělávací oblasti. (Hillebrandová 2020, str. 29)

Většina rodičů nepřisuzuje těmto aktivitám takový význam a mnohdy se snaží dělat veškeré aktivity za děti, aniž by si uvědomili, že jsou pro ně samotné velmi přínosné a důležité. Někteří rodiče nedovolí svým dětem, aby jim pomáhaly v kuchyni s nádobím, s vařením či pečením, mají strach, že něco rozbijí nebo v horším případě, že si jakýmkoliv způsobem ublíží. Do domácích prací můžeme děti zapojit nejen v kuchyni, ale v celkovém chodu domácnosti. Děti nám mohou pomáhat s úklidem, který zahrnuje například vytírání, zametání, utírání prachu, praní, žehlení. Dále starání se o domácí mazlíčky a rostliny. Když dítě dostane možnost vyzkoušet si tyto domácí práce, začne zjišťovat, že jsou velmi potřebné pro jeho život i jeho okolí. Začíná si vytvářet kladný vztah k těmto pracím a také respekt, uvědomuje si, že nesou velký význam. Nebojme se tedy dětem dávat možnost, aby nám pomáhaly, jelikož my sami je tím vedeme k samostatnosti a učení. Když takové dítě nastoupí do mateřské školy Montessori, je vidět, že začíná nejprve od pomůcek, které jsou mu velice blízké a zná je ze svého vlastního domácího prostředí. Jedna z Montessori zásad říká, že je důležité začínat od známějšího a pokračovat k neznámému. Proto se klade velký důraz na oblast Praktický život, jelikož to dítěti může dodávat více sebevědomí a jistotu, že je domov nablízku. V mateřské škole se setkáváme se stejnými aktivitami, které jsou pro děti připravené v koutku Praktického života a mohou to být aktivity jako například zametání, mletí, přesypávání, přelívání, utírání prachu, čištění bot, leštění zrcadla, otevírání různých předmětů, žehlení, skládání ubrousků, zalévání květin, zatloukání hřebíků, přišívání knoflíků, příprava čaje a pohoštění, krájení, strouhání a mnoho dalšího. Mnoho těchto aktivit lze zahrnout i do běžné tradiční mateřské školy. (Hillebrandová 2020, s. 30)

Hračky, které jsou mnohdy nevyužívané a nemají žádné edukační schopnosti, nahradíme za jednoduché, esteticky vypadající pomůcky, které by dětem mohly být povědomé z domácího prostředí. Tyto pomůcky na rozvoj smyslů, které spadají

do praktického života, můžeme i jednoduše vyrobit. Stačí vzít dvě misky a rozdělit do nich fazole a hrách, uvidíme, jak si děti s takovýmto úkolem poradí a jak soustředěné děti budou, když se pokusí o rozdělení fazolí a hrachu.

6.2 Smyslová výchova

Už v prenatálním období si můžeme všimnout, jak s námi dítě „komunikuje“. Například když dítě slyší hlas své matky, který moc dobře zná a je pro něj příjemný, dokáže být v klidu. Zatímco, když je matka v prostředí, ve kterém se necítí dobře, může se projevit dítě tím, že bude neklidné.

Již v 18. století dva francouzští lékaři Jean Marc Gaspard Itard a Eduard Séguina objevili závislost duchovního vývoje dítěte na cvičení smyslových orgánů, kdy prováděli experiment a pohrávali si s myšlenkou, jak může podpora vnímání přispět k rozvoji intelektuálních schopností. (Rýdl 1999, s. 49)

Montessori se domnívala, že od procvičování smyslů se dítě dostane k chápání, od chápání k myšlenkám a od myšlenek k mravnímu naučení. (Montessori, 1980, s. 34).

Znamená to tedy, že co nejvíce budeme procvičovat s dětmi jejich smysly pomocí smyslového materiálu a cvičení, zároveň stavíme základy pro rozvoj jejich inteligence. (Montessori 1980, s. 112).

Významné období pro rozvoj smyslů přichází právě na předškolní období čili kolem tří až šesti let věku dítěte. Je tedy důležité, aby bylo pro dítě připravené vhodné prostředí, které mu poskytne různé podněty pro rozvoj smyslů. (Montessori 1980, s. 159).

Jak píše Vlasta Hillebrandová, je velmi důležité pracovat s dětmi do šesti let v tomto směru, jelikož se vyvíjí a tříbí chutě, hmat, čich, sluch, zrak a spolu s tím i smysl stereognostický, který pomáhá dítěti určovat jakékoliv tvary jen pomocí hmatu.

Dále zmiňuje, že je velmi důležité, aby se při procvičování smyslové oblasti kladl důraz na soustředěnost a důkladnost. Spěch a rychlé dokončení bez jakéhokoliv úspěchu do Montessori absolutně nepatří. Za své praxe v Montessori v Mateřské škole v Jablonci nad Nisou si vybavuji nadšenou tříletou holčičku, která pracovala s jakousi zvonkohrou, která se skládala z několika malých zvonečků, které ze sebe vydávaly různé tóny. Malé děvčátko tak pozorně poslouchalo cinknutí a bylo úžasné sledovat, jak pomalým tempem to prováděla, jak ladně držela zvonek a byla soustředěná.

Materiál na podporu smyslů můžeme dělit do několika seskupení podle toho, jaký smysl rozvíjejí. Důležité je zmínit, že rozvíjení smyslů pomocí smyslového materiálu úzce souvisí s materiálem, který se zaměřuje na matematické a předmatematické představy.

„Díky uchopování a smyslovým prožitkům se v dětech začíná probouzet hlubší pochopení. Zároveň se postupně přidávají a upevňují slovní pojmy geometrických těles, tvarů nebo rozměrů.“ (Hillebrandová 2020, s. 37)

6.3 Matematika

Matematika je věda, která dělí lidi na dva tábory. Někdo ji miluje a někomu dokáže způsobit opravdu velké potíže při studiu. V předškolní výchově je brána matematika hlavně v základních pojmech. Děti by se je měly naučit a prakticky využívat. Jedná se hlavně o porovnávání, uspořádávání a třídění souborů podle určitých pravidel. Dále by děti měly mít povědomí a orientovat se v počtu od jedné do deseti. Zvládnout porovnávat čeho je méně, čeho je více, co je první a co je poslední. V souvislosti s matematickými a předmatematickými představami je důležité znát a pochopit prostorovou orientaci. Co se nachází vlevo, vpravo, nahoře, dole, uprostřed, mezi, vedle, za, pod, nad, u. (RVP PV 2018, s. 20).

V Montessori pevně usilují převážně o to, aby si dítě vytvořilo kladný vztah k matematickým dovednostem a dokázalo je uchopit tak, že je dokáže samo použít v praxi. Matematika se nachází všude kolem nás a když to dítěti dokážeme předat pomocí podnětů, smyslového materiálu a připraveného prostředí, stane se něco úžasného. Nejdůležitějším je u dítěte sledovat jeho senzitivní fáze a dokázat je zpříma využít. Je dokázáno, že každý jedinec, který přijde na svět, má matematickou mysl. Jsme ji obdarováni a můžeme se s ní naučit pracovat, pokud začneme s dětmi matematiku řešit a procvičovat už v takto nízkém věku, můžeme se dočkat velkých výsledků, pokud zachytíme správný čas. Mnoho dětí má zájem o matematiku a baví je, ale jakmile zasednou do školních lavic, zjistí, že si přestávají věřit, jsou ve stresu, když jejich výsledek není správný a celkově si začínají vytvářet spíše negativní vztah k matematice. Už to slovo předmětu je může děsit a představují si pod ním samé dlouhé početní operace, stres a něco, co je vůbec nebaví. Při vedení matematiky v Montessori je nejvíce důležité,

aby připravený průvodce znal všechny pomůcky, které v připraveném prostředí děti znají a znal jejich postup, aby ho mohl předávat dětem dál. Velký důraz se klade na klid a pomalé přirozené postupování.

6.4 Jazyková výchova

Jazyk je jeden z nejzákladnějších a nejdůležitějších prostředků komunikace naší civilizace. Už od pradávna se lidé dorozumívali pomocí slov, dopisů či piktogramů. Již v prenatálním období se tvoří u dítěte takzvané jazykové předpoklady pro mluvení. Dokáže rozeznat hlas svých rodičů, který mu je příjemný i hluk z okolního prostředí spolu s vibracemi, na které může reagovat negativně. (Hillebrandová 2020, str. 42)

Poté, co se dítě narodí, jeho rozvoj v jazyku pokračuje, je tedy na nás, abychom se ho snažili rozvíjet co nejvhodnějším způsobem. Opět se zvyšuje pozornost průvodce, všimnout si u dítěte jeho senzitivních fází. Při rozvíjení jazyka u dítěte dbáme na to, abychom se nedopouštěli chyb, které mnohdy rodiče dělávají. Mluví na děti nesprávnou výslovností, šišljají na ně, dokonce si i některá slova přetváří. Je tedy důležité, abychom mluvili spisovným a srozumitelným jazykem, který bude vhodně zvolený k věku dítěte. Snažíme se ho obohacovat a rozvíjet jeho slovní zásobu. Dnes existuje spousta možností, jak děti v jejich mluvení rozvíjet. Mohou to být knihy, naučné a interaktivní hry. Poté, co dítě nastoupí do mateřské školy, dostává mnoho podnětů, jak své mluvení zdokonalovat a obohacovat, učí se samostatnému mluvenému projevu, aby dokázalo věci popsat, ale i to, co momentálně potřebuje a jak se cítí.

Senzitivní období bouřlivého jazykového vývoje se u dětí předškolního věku vyznačuje chutí objevovat nejen svět slov, ale také písmen, psaní, čtení i vzrušující oblast určování slovních druhů. (Hillebrandová 2020, s. 43).

6.5 Poznáváme svět

Pod touto oblastí se schovává mnoho různých témat, které s dětmi probíráme. Dříve se označovala jako „Kosmická výchova“. Jedná se tedy o výchovu, která navazuje na přechod do základní školy, kde se poté vyznačuje jako zásadní. Ukrývá v sobě témata, která se vyvíjejí a neustále mění. Tak, jak se mění samotný život, ve kterém se neustále učíme, je tomu i u této oblasti. Děti se mohou zaměřit na cokoli, co je zajímá. Ať už se jedná o samotný vesmír, přírodu a její změny, živočichy, znalost všech vlajek světa či názvy druhů mraků. Jako u všech oblastí je důležité, aby děti věci uchopily nejdříve svými smysly a zážitky. Je dobré tedy seznamovat děti s věcmi pomocí názorných ukázek, například když v přírodě nastávají klimatické změny. Podstata spočívá v tom, aby dítě projevilo samo zájem ze své vnitřní touhy za poznáváním. (Hillebrandová 2020, s. 46)

7 Montessori pomůcky

Ať už se jedná o pomůcky, které rozvíjejí smysly dítěte nebo matematické představy, aby byly vhodné, musí dodržovat několik důležitých zásad. Jedním z hlavních principů, díky kterým zjistíme, že je Montessori pomůcka způsobilá pro dítě, je **kontrola chyby**. Důležitá vlastnost materiálu, která pomáhá dítěti získat samostatnou zpětnou vazbu, aniž by požadoval někoho dalšího, zda by mu to zkontroloval, jestli je jeho výsledek správný. Jako příklad můžeme uvést, když dítě pracuje s pomůckou, která je zaměřena na rozvoj jemné motoriky, zapínání knoflíků, zavazování tkaniček. Dítě pochopí, že je něco špatně, když mu jedna z dírek na knoflíky přebývá. Tímto způsobem se učí svému logickému uvažování a nutí ho to přemýšlet a také zároveň rozvíjet vlastnost korekce chyb. Nejen pomůcky, ale i celé prostředí je postavené na tom, aby si dítě uvědomovalo své chyby, pokud se nějakých dopustí. Například je tomu tak i s úklidem, když si dítě půjčí nějakou z pomůcek, bude vypadat dokonale, všechny součásti pomůcky budou srovnané a budou tvořit jeden celek. Dítě si pomůcku vypůjčí a pracuje s ní, ale poté nastává další práce. Je potřeba, aby pomůcka byla uložena zpět na své místo v takovém stavu, jako si ji dítě vypůjčilo. Dítě má možnost podívat se na obrázek, který většinou bývá přidělaný na místě, kde pomůcka leží. Je to velkým pomocníkem pro kontrolu, zda je pomůcka řádně srovnaná a že je uklizená na její oficiální místo. (Montessori 2017, s. 106)

Další podstatně důležitou zásadou, jak by měl materiál vypadat, je jeho **vzhled**. Měl by být lákavý, zajímavý a přitažlivý pro dítě. Proto se klade velký důraz na estetičnost a úpravu pomůcky. Jejich materiál by měl být úhledný, lesklý a krásný. Mají za úkol dítě nalákat k jeho použití a práci, ale zároveň vyjadřovat svou hodnotu a cenu, že se o ně dítě musí postarat s co nejjemnějším a nejšetrnějším přístupem. (Montessori 2017, s. 107)

Jedinečnost a hodnota pomůcky spočívá také v tom, že je **limitovaná**. V připraveném prostředí je od každé pomůcky pouze jediný kus. Hlavním důvodem je, že není dobré dítěti nabízet mnoho podnětů, ze kterých může být přehlcené. Mnoho hraček a interaktivních pomůcek může vytvořit chaotické prostředí, ve kterém může nastávat zmatek. Hračky budou po několika kusech ležet zastrčené v zásuvkách, kde si jich možná ani nikdo nevšimne. Může to vést až ke změně energie v prostoru. Dalším důvodem je učení se pečovat o své věci. Děti mají za úkol starat se o své prostředí, pečlivě ho hlídat, a pokud se něco ztratí, hned to vyřešit. Děti se učí zodpovědnosti za své věci, ale i věci, které jim nepatří. Posledním důvodem, proč je limitovanost pomůcek zásadní,

je to, že se dítě učí být trpělivé. Přijde do třídy a najednou si rozmyslí, s čím by dnes chtělo pracovat. Uvidí, že je pomůcka právě vypůjčená někým jiným a teď si pomůcku bohužel půjčit nemůže. Mnoho dětí by se rozplakalo a mohlo by dokonce předvést nějakou hysterickou scénu. V Montessori se děti učí trpělivosti. Přijmou tento fakt, že momentálně si pomůcku půjčit nemohou a vymyslí si jiný program. Vyřeší svůj problém a poctivě vyčkají, až na ně přijde řada. (Montessori 2017, s. 108)

Práce s pomůckou začíná u průvodce. Samotný průvodce musí všechny pomůcky bedlivě znát a umět s nimi zacházet, aby to mohl dále předávat dětem. Při představení nové pomůcky je potřeba dodržovat několik pravidel. V praxi se většinou nová pomůcka představuje v rámci elipsy. Kdy ji průvodce přenesení opatrně, pomalou chůzí, a hlavně v obou rukách do středu elipsy. Uloží ji na nějaký podklad (tácek, koberec, prostírání), aby pomůcka vynikla a pozvolna s ní začíná pracovat. Je důležité, aby pomůcka byla středem pozornosti dítěte. Okolí, kde se pomůcka nachází, by neměly narušovat žádné jiné podněty. (Hillebrandová 2020, s. 15)

Důležitým faktorem je také vnitřní motivace. Samotný průvodce by měl projevit zájem a nadšení o danou pomůcku a poté může začít s ukázkou. Práce, kterou provádí, je jasná a přesná. Důkladně představuje dítěti, jak se s pomůckou správně zachází.

(Montessori 2017, s. 157)

Při představení se také dítě učí předcházet chybám v používání pomůcky. Může nastat chvíle, kdy dítě sejde z toho, jak správně s pomůckou zacházet a začne s ní dělat věci, které nejsou vhodné, nenaplnuje účel, a nedosahuje tím očekávaného výsledku. V takovém případě by měla zakročit průvodkyně, která na dítě dohlíží a poradit mu, jak s materiálem správně zacházet. V druhém případě může nastat problém, když dítě pracuje s pomůckou, na kterou ještě on sám není připravený. (Montessori 2017, s. 158.)

Poznávání a učení se s pomůckou mohou děti také pomoci **třístupňové lekce**. Maria Montessori ve své knize *Objevování dítěte* zmiňuje, že tuto další metodu, kterou vymyslel francouzský lékař a pedagog, používal on sám při výuce dětí s postižením. Principem bylo, že dítě formou této metody mělo získat asociační spoje mezi předmětem a jeho názvem. Po nějaké době se zjistilo, že by to mohlo být přínosné i pro děti, které nemají postižení. Poté tuto metodu začala využívat i Maria Montessori. (Montessori 2017, s. 160)

Třístupňovou lekci můžeme rozdělit do několika fází:

V **první fázi** se pojí smyslový vjem s příslušným pojmenováním. Je potřeba, aby průvodkyně nejprve sama pojmenovala předmět. Při tom využívá vhodná podstatná a přídavná jména. Mluvený projev je hlasitý a zřetelný. Také je kladen důraz na artikulační schopnosti. Maria Montessori uvádí příkladem ve své knize *Objevování dítěte*, kde se dítě dotkne destičky, se kterou pracuje a průvodkyně to doprovází slovy „To je hladké“, „To je lesklé“. Poté následuje stupňování přídavných jmen. Cílem první fáze je tedy umět daný předmět správně pojmenovat. (Montessori 2017, s. 160)

Druhá fáze spočívá v tom, že dítě rozpoznává daný předmět pomocí jeho příslušného názvu. Průvodkyně si na začátku ověřuje, zda dítě prošlo úspěšně první fází a dokáže daný předmět správně pojmenovat. Může k tomu využívat různých činností, které dítě provádí. Daný předmět uchopí do ruky a odnese ho na okno, položí na polici nebo postaví na zem. Touto fází si dítě ověřuje své již doposud získané informace a rozvíjí svou paměť. Tato část lekce může trvat nejdéle. (Montessori 2017, s. 161)

Třetí fáze je poslední částí třístupňové lekce, kterou spolu provádí ve vzájemném působení na sebe dítě a průvodce. Dítě by mělo v této fázi již bez problému samostatně zopakovat název příslušného předmětu. Dá se říci, že je tato fáze ověřením fáze první. Průvodkyně se ptá náhodnými otázkami: „Co je toto za předmět?“, „Můžeš mi popsat, jak to vypadá?“ „Kde to leží?“. Dítě samostatně odpovídá na dané otázky. (Montessori 2017, s. 162)

8 Slabiny a rizika Montessori systému v předškolním vzdělávání

Jako každý pedagogický směr i Montessori pedagogika má své slabiny a rizika:

- **Výchova jednotlivce**

Montessori pedagogika se soustředí především na jednotlivce a jeho potřeby. Činnosti, které by rozvíjely kooperaci mezi dětmi, jsou méně časté.

- **Přechod na tradiční základní školu**

Pokud dítě přechází z Montessori mateřské školy na tradiční základní školu, mohou nastat potíže. Dítě může mít ze začátku problém s každodenním režimem, prostředím a také hodnocením jeho výsledků. (Průcha 2012, s. 109)

- **Práce průvodce**

Práce průvodce není zdaleka tak jednoduchá, jak se na první pohled může zdát. Jak už zmiňuji v předchozích kapitolách, spočívá nejdříve v tom, že se průvodce seznámí nejprve s teorií a následně se zabývá praktickými ukázkami. Pracuje s každou pomůckou a je potřeba, aby dokonale ovládal práci s každou z nich. (Hillebrandová 2020, s. 14)

- **Věkově heterogenní třída**

Přípravy průvodce mohou být více náročnější. Obzvláště když v rámci pozorování musí průvodce sledovat a vnímat senzitivní fáze každého jednotlivce v jedné třídě, kde jsou děti různého věku, tudíž i na jiné vývojové úrovni. (Kasper, Kasperová 2008, s. 133)

PRAKTICKÁ ČÁST

9 Vymezení cílů praktické části

Praktická část bakalářské práce se zabývá kvalitativním výzkumným šetřením. Mým cílem bylo analyzovat a popsat způsob uspořádání a organizaci prostředí v Montessori systému, o kterém se rozepisují již v teoretické části.

V následujících kapitolách popisují prostředí, ve kterém byla analýza prováděna. Pro získání potřebných dat byly použity následující metody: pozorování (otevřené, zúčastněné, pasivní) ve zkoumaném zařízení dětí předškolního věku a strukturovaný rozhovor s průvodkyněmi. Pozorování probíhalo v rámci mé praxe po dobu deseti návštěv v prostředí Mateřské školy Montessori v Jablonci nad Nisou.

Dále popisují vytvoření didaktického materiálu a jeho představení. Vytvořený materiál splňuje a dodržuje zákonitosti Montessori pedagogiky z oblasti poznávání svět, který je zaměřen na biologii člověka. Děti mají možnost prozkoumat naše důležité vnitřní orgány v těle a jejich funkce. S vyrobeným materiálem mohou pracovat samostatně, ale také ve skupinách, kdy se učí mladší od starších. Má také další různé možnosti využití, ne každý musí projít všemi způsoby. Didaktický materiál byl vyroben na základě spolupráce s Mateřskou školou Montessori v Jablonci nad Nisou.

10 Použité metody

10.1 Zúčastněné pozorování

„Zúčastněné pozorování definujeme jako dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces.“ Při pozorování je potřeba vše důkladně zapisovat a dělat si poznámky o prostředí a prováděných aktivitách. Tento způsob sběru dat je vhodný obzvláště do školních zařízení, jelikož nijak nenarušuje schéma sociální interakce a edukačních procesů ve škole. (Švaříček, Šeďová 2014, s. 143)

10.2 Rozhovor

Tento způsob sběru dat bývá nejčastější metodou v kvalitativním výzkumu. *„Můžeme jej definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek“* (Švaříček, Šeďová 2014, s. 159)

Jde tedy o zachycování výpovědi respondenta v jeho přirozené podobě.

„Celý proces získávání dat prostřednictvím této metody sestává z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe, analýzy dat a psaní výzkumné práce.“ (Švaříček, Šeďová 2014, s. 161)

11 Etapy vlastního šetření

11.1 Zúčastněné pozorování ve zkoumaném zařízení

Vlastní šetření bylo zahájeno pozorováním v rámci mé praxe v Mateřské škole Montessori v Jablonci nad Nisou, která se uskutečnila v roce 2019. Snažila jsem se pozorovat především procesy – aktivity dětí v připraveném prostředí jejich způsoby manipulace s předměty, volbu činností a podmínky, za jakých se práce uskutečňovala.

12 Mateřská škola Montessori v Jablonci nad Nisou

Identifikační údaje:

Název: Mateřská škola Montessori Jablonec nad Nisou, Zámecká 10, příspěvková organizace

Adresa: Zámecká 10, Jablonec nad Nisou, 466 06

Zřizovatel školy: Statutární město Jablonec nad Nisou

Ředitelka: Vlasta Hillebrandová

Obecná charakteristika školy:

Mateřská škola Montessori Jablonec nad Nisou se nachází v poklidné části města, která je blízko lesa a přírody. Kapacita činí 60 dětí, které jsou rozděleny do třech tříd (A, B, C). Budova školy je jednopatrová s půdními a sklepními prostory. Ve sklepních prostorech nalezneme školní kuchyni, sklady pro potraviny a také kotelnu. Přízemí budovy patří třídě A, kde mají děti nejen svou třídu, ale také šatnu a umývárnu s WC. (Hillebrandová 2020, str. 53)

V prvním patře nalezneme další dvě třídy (B, C), které mají vlastní umývárnu spolu s WC. Budova je zaopatřena bezpečnostním systémem. Mateřská škola má 5 učitelů – průvodců, 1 asistenta pedagoga a další 4 provozní zaměstnance.

„Prostorové uspořádání mateřské školy vyhovuje věkově heterogenním skupinám. Vybavení vychází z principů a pomůcek Marie Montessori. Prostředí je připravené pro rozvoj dětského ducha, s přihlédnutím k jednotlivým senzitivním obdobím.“
(Hillebrandová 2020, str. 54)

12.1 Režim dne v Mateřské škole Montessori Jablonec nad Nisou

Ráno přicházejí děti do mateřské školy a přivítají se s ostatními dětmi v šatně, kde se samostatně svlékají a převlékají, přezouvají. Poté se jdou přivítat s průvodkyněmi a ostatním personálem (kuchařky, hospodářky). Podávají ruku a při tom se vždy dívají do očí. I rodiče se chodí pozdravit s personálem. Poté rodič odchází a dítě si jde hledat práci, která ho zaujme. Když se nemůže rozhodnout, může se zeptat průvodkyně,

zda by mu nějakou práci neporadila. Průvodkyně hledá práci, která bude pro dítě vhodná v souvislosti s jeho momentálně probíhající senzitivní fází. Také, když si dítě neví rady s pomůckou, mají ve třídě nějaký předmět (klobouček, dáreček), který si dají na okraj svého pracovního místa (kobereček, tácek) a poté přijde na pomoc průvodkyně. Není to ale jen tak, průvodkyně se stále snaží zachovat princip, aby na to dítě přišlo samo a volí postupné metody, jak dítě dovést na správné řešení. Během této doby mají děti možnost nasvačit se. Svačiny si připravují samostatně, takže je jen na nich, zda budou svačit. Poté začíná elipsa, které se nemusí zúčastnit všechny děti. Je to jen jejich rozhodnutí, zda se k ostatním připojí. V rámci elipsy se s dětmi probírají různá témata (podzim – houby) a lekce (zdvořilostní lekce). Funguje to tak, že ještě, než se děti posadí podél elipsy, vyzují si své boty a pak se posadí do tureckého sedu nebo jak jim to je nejvíce pohodlné. Průvodkyně čeká na úplné ticho ve třídě, aby mohla začít. Po elipse se většinou odchází na zahradu. Děti se opět převlékají samostatně a mají na to dostatek času, ostatní chodí ven na zahradu a vyčkávají na posledního. Načerpat čerstvý vzduch se chodí s dětmi převážně na procházky do lesa, který je poblíž školky. Zahrada je ale také dostatečně veliká, kde mají děti možnosti různých činností. Po příchodu do mateřské školy se děti opět svlékají a převlékají do svého pohodlného oblečení. Následuje odchod do umývárny a poté do jídelny. Děti si samy prostírají a nalévají polévku. Druhé jídlo už obstarává paní kuchařka. Po obědě si děti připravují spací prostor. Přinášejí si matrace a chystají se ke klidové činnosti. Některé děti nespí, a tak jen odpočívají anebo si v tichosti dělají nějaké své činnosti, ale jsou v klidu a neruší ostatní. Po odpoledním odpočinku si děti mohou dělat své činnosti, práce ve školce, ale mají také možnost jít na zahradu a hrát si, když je venku krásně. Během odpoledne si připravují děti svačiny, ale jen pokud mají hlad. Přicházejí rodiče a den v mateřské škole končí.

13 Analýza připraveného prostředí

Mateřské školy Montessori v Jablonci nad Nisou

Pozorování a následnou analýzu připraveného prostředí jsem prováděla během své praxe v zimním semestru druhého ročníku na VŠ roku 2019 (jedinci byli informováni o mém pozorování).

Připravené prostředí je rozdělené do několika koutků. Koutky jsou pojmenované podle jednotlivých vzdělávacích oblastí Marie Montessori v předškolním vzdělávání (*Praktický život, Smyslová výchova, Matematika, Jazyk a Poznáváme svět*). Nalezneme tu spoustu úžasných a zajímavých edukačních pomůcek. Každá **pomůcka má své místo**, nachází se v **otevřených policích**, které jsou snadno dostupné i menším dětem a jednotlivé pomůcky jsou **limitované** svým počtem. Každý koutek v podstatě utváří samostatný celek. V každém z nich nalezneme pracovní místo, které je určeno pro jedno dítě. Většinou je to stůl s židlí, kde má dítě možnost soustředit se a samostatně se věnovat své práci. Dále můžeme všude vidět koberečky, různé podložky a tácky. Koberečky slouží pro práci na zemi. Dítě se rozhodne pro práci s danou pomůckou, ale než svou práci začne vykonávat, je potřeba vytvořit si vlastní pracovní prostor. Vezme si tedy koberec, který opatrně a velmi pomalu rozmotává správným směrem. Poté si na koberec přichystá svou značku, aby ostatní děti věděly, komu toto pracovní místo patří. Slouží to také k tomu, když si někdo svůj pracovní prostor zapomene uklidit, a je tedy poté lépe dohledatelné, kdo to byl. Uprostřed třídy je nakreslená elipsa, kde se děti po svých ranních činnostech scházejí se svou průvodkyní. Většinou se pozdraví a popřejí si dobrý den, také cvičí různé lekce a chůzi podél elipsy. Elipsa také slouží k představení různých vzdělávacích témat a ukázkám nových pomůcek, které děti ještě neviděly nebo se s nimi doposud nesetkaly. Ve třídě najdeme také prostor, kde mohou děti odpočívat a relaxovat, číst si nebo jen pozorovat děj kolem nich. Připravené prostředí není jen ve třídách. Každá místnost mateřské školy je přizpůsobena malým dětem a jejich volnému pohybu a učení se.

Při mém pozorování jsem sledovala i práci průvodkyně a její interakci s dětmi. Práce průvodkyně v podstatě spočívá v tom, že ji nejčastěji uvidíme sedět na zemi a sledovat děj. Průvodkyně pečlivě pozoruje děti s individuálním přístupem, měla by správně rozpoznat, v jakých senzitivních fázích se každé jednotlivé dítě nachází a zároveň by měla

být vždy po ruce dítěti, pokud si přijde o radu či pomoc. Pokud to není potřeba, do samotné práce dětí nezasahuje. V následujících stránkách jsem se pokusila nafotit několik zajímavých pomůcek z každé vzdělávací oblasti. (Zdroj obrázků: Mateřská škola Montessori)

13.1 Pomůcky pro praktický život

Fotografie 1: Pomůcka praktický život – přesýpání

Fotografie 2: Pomůcka praktický život – přesýpání

Fotografie 3: Pomůcka praktický život – péčování o rostliny

Fotografie 4: Pomůcka praktický život – zapínání knoflíků

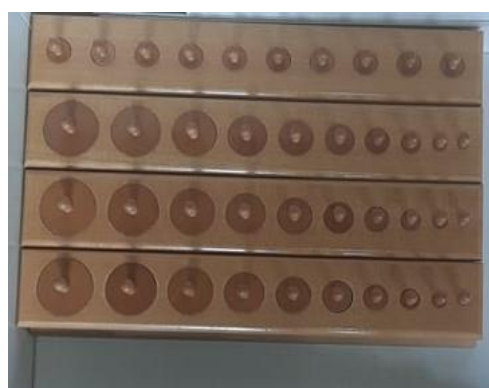
13.2 Pomůcky smyslová výchova

Fotografie 5: Pomůcka smyslová výchova – zvonkohra

Fotografie 8: Pomůcka smyslová výchova – hmat

Fotografie 7: Pomůcka smyslová výchova – dřevěné válečky

Fotografie 6: Pomůcka smyslová výchova – barvy

13.3 Pomůcky matematiky

Fotografie 9: Pomůcka matematika – červeno-modré tyče

Fotografie 12: Pomůcka matematika – růžová věž

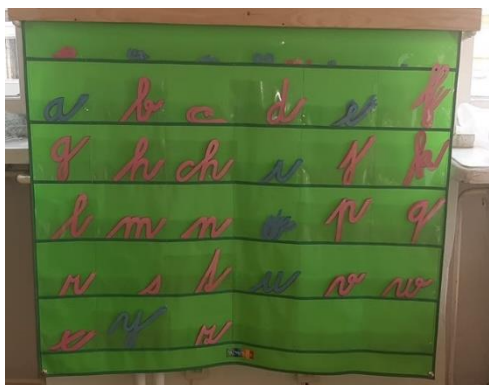

Fotografie 10: Pomůcka matematika – tělesa

Fotografie 11: Pomůcka matematika – devítková hra

13.4 Pomůcky jazyk

Fotografie 13: Pomůcka jazyk – pohyblivá abeceda

Fotografie 14: Pomůcka jazyk – pohyblivá abeceda

Fotografie 15: Pomůcka jazyk – stůl pro psaní

Fotografie 16: Pomůcka jazyk

13.5 Pomůcky poznáváme svět

Fotografie 17: Pomůcka poznáváme svět

Fotografie 18: Pomůcka poznáváme svět – mapa Evropy

Fotografie 19: Pomůcka poznáváme svět – živá a neživá příroda

Fotografie 20: Pomůcka poznáváme svět – čištění zubů

Využití pomůcek je zcela individuální. Každé dítě si v tomto rozmanitém výběru nalezne to své. Ze svého pozorování mohou ale říci, že děti mají nejvíce rády ty základní, ale velmi podstatné pomůcky, které si může kdokoliv vyrobit i doma. Bývají to především pomůcky z praktického života, přelévání vody z jedné misky do druhé, přesypání a přebírání drobných předmětů (luštěnin), starání se o rostliny, úklid prachu a zametání.

14 Vývoj a tvorba vlastní pomůcky

Pomůcka byla vyrobena na základě spolupráce s Mateřskou školou Montessori v Jablonci nad Nisou. V rámci tvorby pomůcky jsem docházela na pravidelné konzultace k průvodkyni Anne Jägerové, se kterou jsem řešila veškeré potřebné věci. Důležitým faktorem pro mne bylo, abych vytvořila materiál, který bude splňovat zákonitosti Montessori a bude se nést v duchu této filozofie.

Rozhodnutí se pro vyrobení vlastního materiálu vzniklo během mé praxe v této mateřské škole, kterou jsem absolvovala v rámci vysokoškolského studia. Tato alternativní pedagogika pro mne byla něčím novým a neznámým, proto jsem zatoužila po možnosti se o tuto pedagogiku více zajímat a rozhodla jsem se, že si toto téma více osvojím i během psaní bakalářské práce. Základem celé této pedagogiky je připravené prostředí, které bylo prvním činitelem, který mne v této pedagogice zaujal. K připravenému prostředí patří samozřejmě připravený průvodce, jak už zmiňuji v předchozích kapitolách, a materiál, se kterým se děti učí, poznávají samy sebe, ale i své smysly.

Rozmyslela jsem se tedy, že vymyslím něco svého, aby tato práce měla smysl a význam a mohla jsem tyto zkušenosti využít i v budoucnu. Didaktický materiál byl vyroben na základě vlastního rozhodnutí a touze vymyslet a pracovat na svém projektu, který by se v budoucnu mohl využívat v praxi jak v Montessori mateřských školách, tak v běžných tradičních mateřských školách.

Pomůcka se zaměřuje na lidské tělo a hlavní orgány v těle. Spadá tedy do vzdělávací oblasti „*Poznáváme svět*“. Děti mají možnost prozkoumat naše důležité vnitřní orgány v těle a jejich funkce. S vyrobeným materiálem mohou pracovat samostatně, ale také ve skupinách, kdy se může projevit princip věkové heterogenity čili učí se mladší od starších dětí a naopak. Má také další různé možnosti využití, ale ne každý musí projít všemi způsoby.

14.1 Návrh a postup pomůcky

Popis pomůcky:

- Montessori didaktický materiál/pomůcka z oblasti biologie, se kterou mají děti možnost seznámit se a prozkoumat lidské tělo, jeho nejdůležitější orgány a jejich funkce.
- S pomůckou se budou děti seznamovat nejen v oblasti biologie, ale je tu návaznost na mnoho jiných oblastí (čtení, psaní, pravolevá orientace, prostorová orientace...).
- Pracovat s pomůckou mohou děti samostatně, ale také ve skupinách, kdy se učí mladší od starších.
- Tato pomůcka má různé možnosti využití, ale ne každý musí projít všemi způsoby.

Poznámka:

- *Pomůcku nemusí pochopit každé dítě a bude to v pořádku.*
- *Zvládne ji ten, u něhož momentálně převládá jedna ze senzitivních fází a má potřebu se dozvídat nové informace o svém těle.*
- *Nejdůležitější je probudit vnitřní motivaci – vlastní iniciativa dítěte, bádání, zájem, zkoumání tématu.*
- *Dítě by mělo při použití této pomůcky zažít vnitřní prožitek.*
- *Důležité je užívání správné terminologie z důvodu rozšiřování slovní zásoby.*

Co obsahuje:

- Oversize zástěra se suchým zipem.
- Orgány z filcu.
- Názvy orgánů z filcu, které se mohou přilepit jak na zástěru, tak do knížky.
- Knižka s obrázky a jednoslovným popisem orgánů. „Lidské tělo a orgány“

Způsoby, jak pomůcku dětem představit:

- S pomůckou začínáme pracovat podle Montessori třístupňové lekce (3-5 věcí). Můžeme k ukázce pomůcky využít elipsu.
- Dalším způsobem je představení a seznámení se s pomůckou na elipse (Orgány se rozloží na kobereček – začneme elipsu tím, že vstaneme, vezmeme orgán a projdeme se s ním po elipse a sedneme si, děti mohou udělat to stejné, tím se seznámí s tvarem orgánu a mohou si ho pořádně prohlédnout zblízka, po ukončení elipsy se zeptáme dětí, jestli je tu někdo, koho by pomůcka zajímala a také, jak s ní správně pracovat – můžeme si to ukázat.)
- Druhý způsob ukázky na elipse může být názornou ukázkou na dítěti. Jednotlivý orgán přilepit na zástěru druhého průvodce/někoho z dětí uprostřed elipsy. Pak mohou vyzkoušet přilepit orgán všechny děti. Poté opět navrhnout – zda by si ještě někdo chtěl práci s pomůckou vyzkoušet samostatně/pracovat ve skupince.
- Třetím způsobem je možnost udělat prezentaci pro skupinovou práci, např. vyzvat všechny předškoláky.

Jak s pomůckou pracovat:

1. Představení jednotlivých orgánů na koberečku.
2. Ukázka jednotlivých orgánů pomocí zástěry, kdy si průvodce postupně bude přidávat orgány na sebe a děti mu budou pomáhat. Můžeme se děti ptát, kde, jaký orgán leží. Jestli ví, kde je srdce, co dělá srdce – bije. Srdce je tam, kde cítíme tlukot. Děti si mohou nahmatat své srdce a budou mít prožitek – opravdu cítí tlukot.
3. Dalším krokem by mělo dojít k tomu, že děti podle svého zájmu a vnitřní motivace k práci s pomůckou začnou pracovat. Mohou být i v kolektivu. Jedno z dětí si na sebe vezme zástěru a další přikládají orgány podle jejich vědomostí nebo intuice. Poté zkouší přikládat nápisy z filcu na zástěru. Vše je na suchý zip.

4. Kontrola – Děti mají možnost si svou práci zkontrolovat, a to pomocí knížky s názvem – „Lidské tělo a orgány“, kde bude krátké vysvětlení funkcí jednotlivých orgánů, popis a obrázek. Také jedna strana s lidskou kostrou, kde děti budou moci přidávat slova z filcu jednotlivých orgánů.

14.2 Zhotovení pomůcky

Na návrhu pomůcky jsem pracovala ve spolupráci s Montessori mateřskou školou v Jablonci nad Nisou už od roku 2019.

Pomůcka byla konzultována s průvodkyní Anne Jägerovou. Dále ve výrobě pomůcky mi pomáhala paní Eva Kratochvílová, která je zkušená a velmi šikovná švadlena s mnoholetou praxí. Pomáhala mi zvolit vhodný materiál a ušít pomůcku, jelikož pomůcka je převážně z textilního materiálu.

Během výroby docházelo k různým změnám a vylepšením u všech částí. Podle prvotního návrhu se nezhotovilo vše, co bylo v plánu. Vybrala jsem a zvolila pouze některé části pomůcky, které tvoří dohromady jeden samostatný celek. Ostatní návrhy mohou sloužit jako pokračování a návaznost na tuto pomůcku.

Podle rozhovorů a kontaktování několika průvodců Montessori pedagogiky by měl vyrobený materiál splňovat všechny Montessori zákonitosti, které bylo mým cílem naplnit. Děti mají možnost pracovat samostatně, ale také ve dvojicích. Další podmínkou, která byla splněna, je samostatná kontrola chyb pomůcky. Součástí materiálu je vyrobená brožurka s různými popisky, které si mohou některé děti samy přečíst. Slouží zároveň jako zpětná vazba nejen dítěti, ale i průvodci.

14.3 Jednotlivé části pomůcky

Fotografie 21: Kufřík

Fotografie 22: Rozložená pomůcka

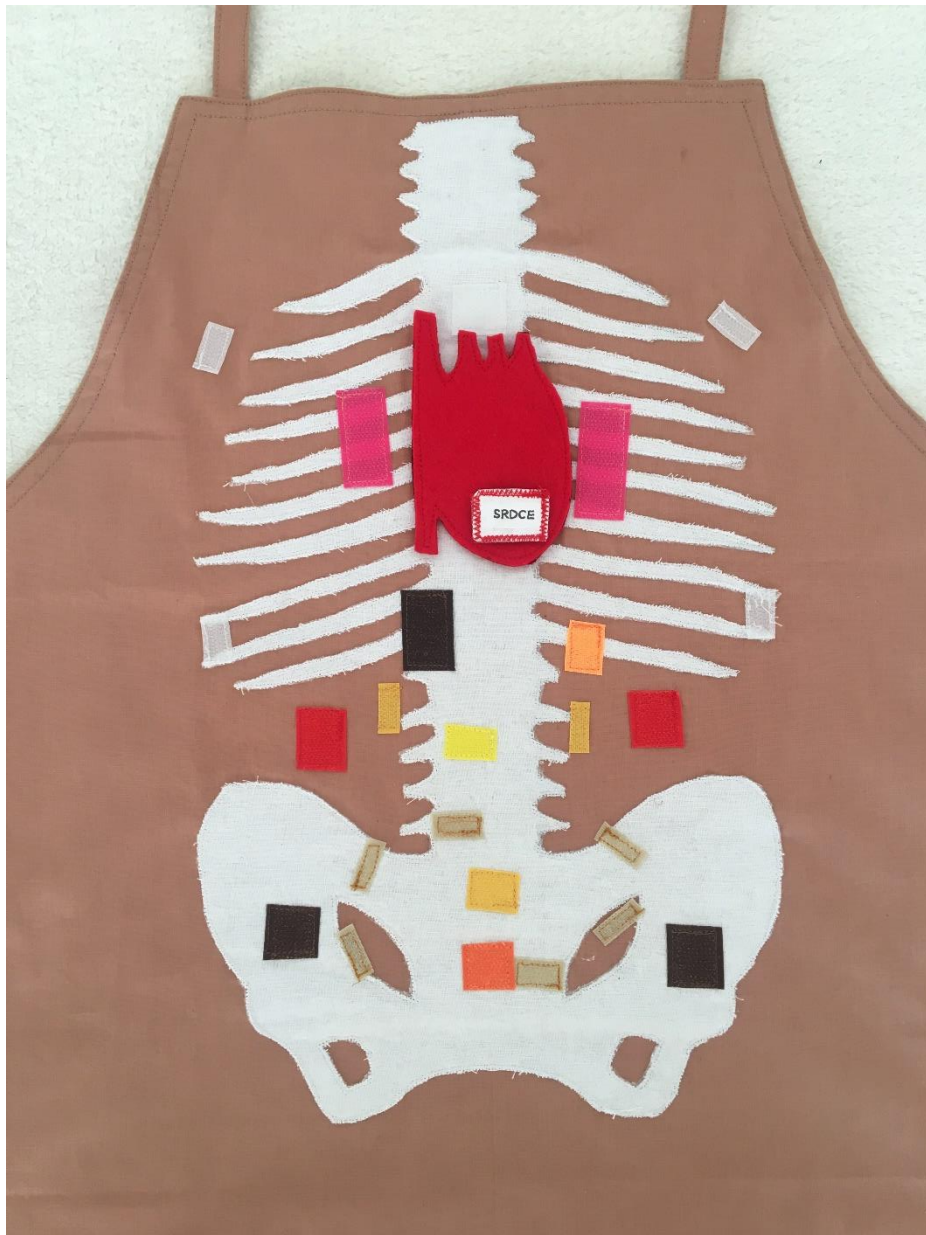
Fotografie 23: Všechny části pomůcky

Fotografie 24: Orgány s názvy

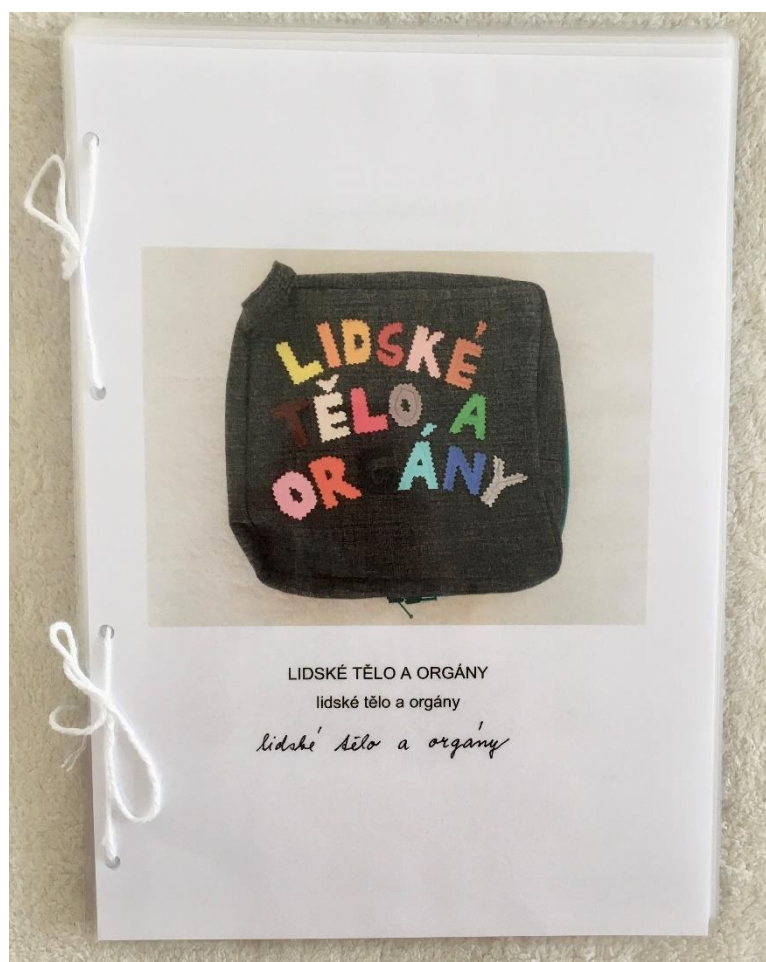
Fotografie 25: Orgány bez názvů

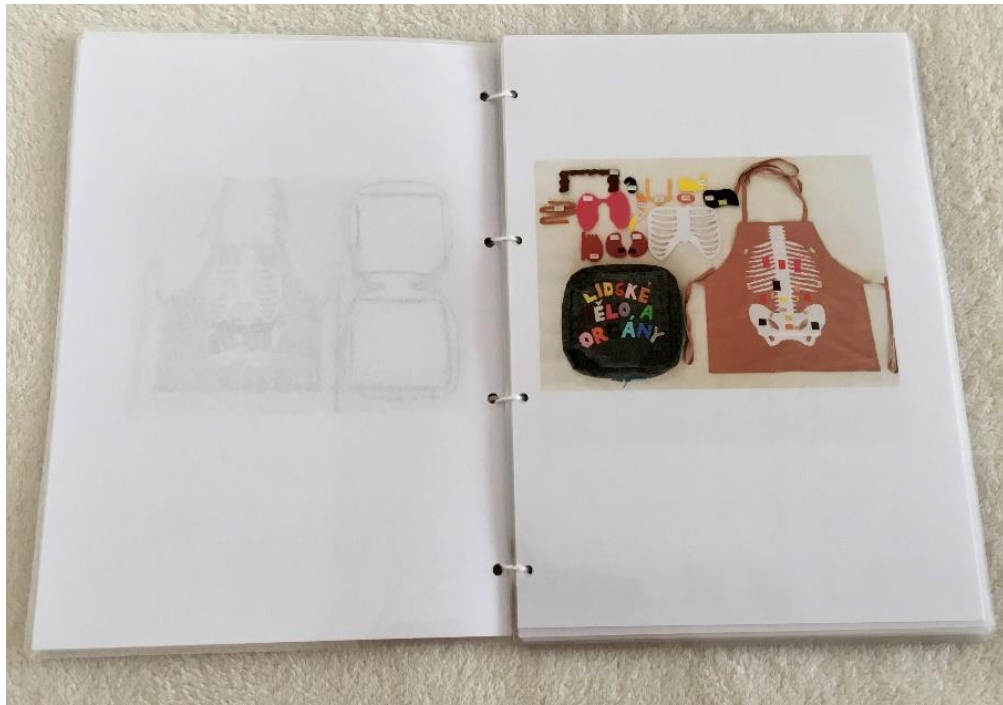
Fotografie 26: Ukázka orgánu srdce

14.4 Brožura

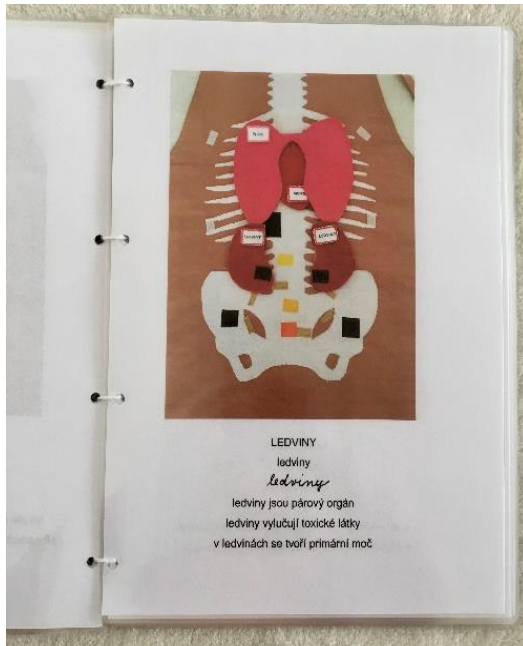
Součástí pomůcky je také kniha, která je vyrobena z fotografií pomůcky. Dítě má díky této brožurce zpětnou vazbu a možnost opravovat své chyby. Není určena pouze dětem, ale poslouží i průvodci nebo paní učitelce ke kontrole. Najdeme v ní fotky pomůcky a jejích součástí. Na každé stránce je pak krok za krokem popsán jednotlivý orgán a také funkce, která mu v těle náleží. Orgán je napsán vždy velkým tiskacím písmem, poté malým tiskacím a na závěr malým psacím. Velkým tiskacím písmem je napsán z toho důvodu, že takto je i na pomůcce, poté malým tiskacím písmem kvůli tomu, že děti, když začínají číst (v Montessori se tomu říká „zázrak čtení“), postupují nejprve od malého tiskacího bezpatkového písma. Posledním písmem, které je zde znázorněno, je malé psací. Malým psacím písmem začínají děti při začátcích psaní, kdy mají v Montessori prostředí k dispozici pohyblivou abecedu, se kterou se učí jednotlivá písmenka. Dítě má tedy možnost název orgánu opisovat na papír pomocí tužky a pravítka. Na závěr je přidané skládání pomůcky zpět do obalu.

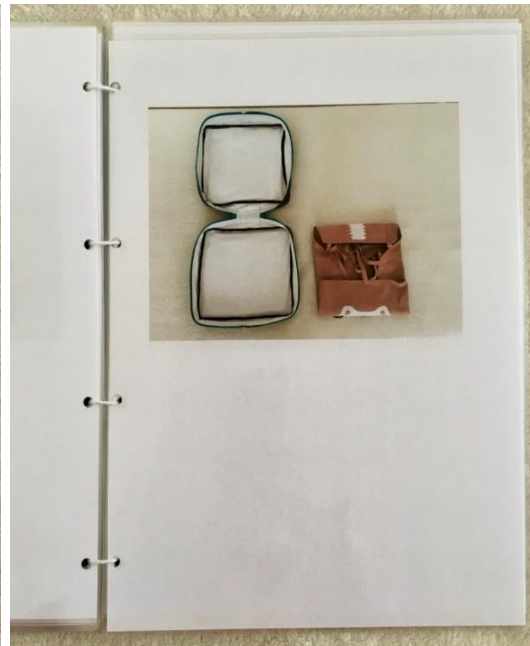
Fotografie 27: Brožura

Fotografie 28: Brožura – ukázka orgánu

Fotografie 29: Brožura – ukázka orgánu

Fotografie 28: Brožura

14.5 Představení pomůcky

Pomůcka byla poprvé představena v domácím prostředí dvěma sourozencům (6 a 7,6 let). Jelikož nynější situace v České republice nedovolila představit pomůcku v Mateřské škole Montessori v Jablonci nad Nisou, rozhodla jsem se pro alternativní variantu vyzkoušet si individuální práci s dětmi, které jsou předškolního a školního věku. Následující fotky dětí byly pořízeny v souhlasu s jejich zákonnými zástupci.

Cíl představení pomůcky: Seznámit děti s pomůckou a jednotlivými orgány lidského těla.

Fotografie 31: Ukázka pomůcky

Ještě před zahájením své prezentace v interakci s dětmi jsem se nažila přichystat připravené domácí prostředí. Ukázka se odehrála v místnosti, kterou děti dobře znají, a to bylo velmi důležité pro to, aby se cítily pohodlně a zároveň bezpečně. Další výhodou je, že mne osobně děti dobře znají, tudíž nebyl problém při společné komunikaci ani při práci.

Vytvořila jsem prostor, který bude podobný jako v Montessori prostředí. Pro přípravu jsem si dovolila připravit malý koberec, který jsem měla momentálně k dispozici, aby pomůcka měla své místo, dobře vynikla a aby na ni děti dobře viděly.

Fotografie 32: Ukázka pomůcky – všechny části

Ukázce předcházelo nejprve představení téma, kterým se pomůcka zabývá, a postupně jsem děti připravovala na to, co budeme dále dělat. Dala jsem jim k nahlédnutí knihu, která se zabývá lidským tělem, aby děti získaly na začátek lekce aspoň nějaký přehled. Tato kniha by byla vhodná pro každodenní aktivity s dítětem, spíše s jednotlivcem. Snažila jsem se tímto způsobem probudit zájem a nadšení dětí pro další kroky ukázky. Samozřejmě je důležitá především vnitřní motivace, ale jelikož děti nikdy neprošly Montessori systémem, musela jsem zvolit alternativnější přístup a jiný způsob motivace.

Použitá kniha:

HARRIS, Nicholas, 2008. *Lidské tělo*. Říčany u Prahy: Junior. Tajemství světa. ISBN 978-80-7267-327-8.

Fotografie 33: Ukázka knihy

Fotografie 30: Ukázka knihy

Dále následovalo seznámení se s pomůckou a se všemi jejími částmi. Nejprve jsem se dětí zeptala otázkou, zda znají nějaký orgán a zda by ho dokázaly pojmenovat, popřípadě vysvětlit jeho hlavní funkci v těle. Dozvěděla jsem se, že děti znají orgán srdce a pověděly mi, že když si sáhneme na levou stranu, ucítíme, jak nám „tuká“. S dětmi jsem nejprve vyzkoušela, zda dokáží ukázat levou ruku a poté si opravdu sáhnout na srdce. Provedla jsem také pokus, kdy jsme si udělali pár pohybů nahoru a dolů, abychom cítili, že naše tukání srdce je mnohem rychlejší. Děti to moc bavilo a dokázaly si funkci orgánu prožít svým vlastním tělem.

Fotografie 35: Poslouchání orgánu srdce

Fotografie 36: Představení pomůcky dětem

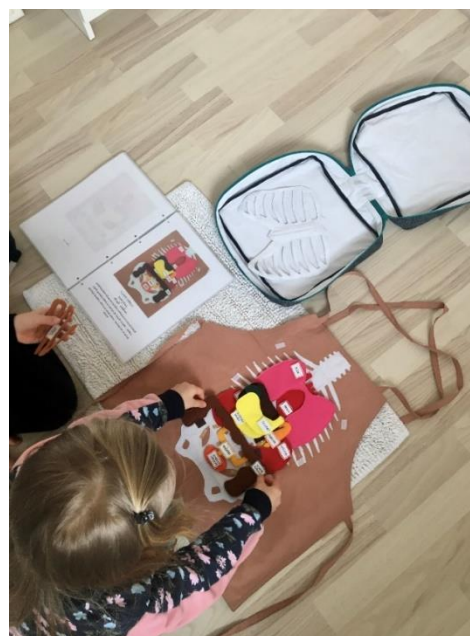
Následovala ukázka všech dalších orgánů, které jsou součástí pomůcky, jejich funkcí a také, jak jdou správně za sebou. Poté děti vyzkoušely pracovat ve vzájemné kooperaci a přiřazovat jednotlivé orgány na správné místo pomocí brožurky.

Fotografie 37: Ukázka práce s brožurkou

Fotografie 38: Samotná práce dětí

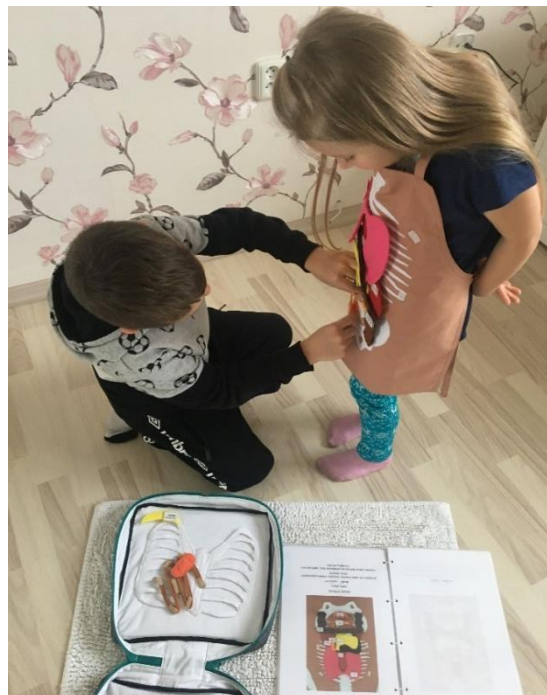

Fotografie 39: Samotná práce dětí

Samostatná práce školáka (7,6 let), snaží se poskládat orgán krok za krokem bez využití brožurky, kterou používá až v závěru ke kontrole chyb.

Fotografie 40: Práce jednotlivce

Fotografie 41: Práce jednotlivce

Fotografie 42: Práce jednotlivce

Práce druhého mladšího dítěte (6 let) byla odlišná. Při přikládání jednotlivých orgánů na svého staršího sourozence se dívka držela už od začátku brožurky a snažila se postupovat krok za krokem, aby neudělala chybu.

Fotografie 313: Práce jednotlivce

Fotografie 32: Práce jednotlivce

Fotografie 45: Práce jednotlivce

Předposledním krokem byla třístupňová lekce, kdy jsem se pokoušela o zapamatování si jednoho orgánu *srdce*. Pro tuto lekci jsem uklidila ostatní části pomůcky a ponechala pouze již zmíněný orgán, aby ostatní podněty děti nerušily a soustředily se jen na jednu věc.

Fotografie 46: 1. fáze třístupňové lekce – průvodkyně pojmenovává předmět

Fotografie 47: 2. fáze třístupňové lekce – dítě manipuluje s předmětem

Fotografie 48: 3. fáze třístupňové lekce – dítě samostatně pojmenovává předmět

Posledním krokem ukázky je složení pomůcky a vrácení zpět do kufříku pomocí návodu v brožurce.

Fotografie 49: Úklid pomůcky

Fotografie 50: Úklid pomůcky

Fotografie 51: Úklid pomůcky

Fotografie 52: Úklid pomůcky

14.6 Reflexe ukázky

Jak jsem již zmiňovala, ověření pomůcky bylo plánované v Mateřské škole Montessori v Jablonci nad Nisou v rámci elipsy s dětmi, které jsou vedeny Montessori principy odmalička. Bohužel kvůli nastalé situaci se ukázka neuskutečnila, ale rozhodla jsem se to vzít do vlastních rukou a předvést ukázku dětem, které jsou předškolního a školního věku z tradičního systému vzdělávání. Snažila jsem se vytvořit co nejvíce podobné připravené prostředí, které by bylo vyhovující. Obrovskou výhodou bylo, že děti mne osobně dobře znají a znaly také prostředí, ve kterém ukázka probíhala.

Samotnou ukázku posuzuji jako úspěšně zvládnutou. Cíle ukázky byly naplněny (*Seznámit děti s pomůckou a s jednotlivými orgány lidského těla*), i když jsem v některých případech musela zvolit alternativnější přístup k dětem a více s nimi komunikovat, pomáhat jim, jelikož obě děti prošly tradičním vzdělávacím systémem.

Práce dětí proběhla úspěšně. Při práci jsem pozorovala, že je opravdu velký rozdíl mezi předškolákem a školákem. Chlapec, který již dochází do první třídy, měl větší přehled a zájem o práci s pomůckou.

Na závěr ukázky jsem zvolila ještě reflexi s dětmi, zeptala jsem se jich, zda se jim pomůcka líbila. Pokud ano, měly za úkol ukázat úsměv. Jejich zájem jsem pozorovala aktivitou při práci, manipulací s předměty a snahou experimentovat a porovnávat.

Pro příští ukázku bych zvolila jiný postup prezentace. Snažila bych se s pomůckou pracovat celý týden a spíše bych pracovala s jednotlivcem. Probírala bych s dítětem vždy jeden orgán a jeho funkci. Snažila bych se, aby z toho dítě mělo co největší prožitek. Například k orgánu srdce bych použila lékařský fonendoskop, aby si dítě mohlo reálně poslechnout, jak srdce bije.

Tato pomůcka má mnoho využití, v budoucnu bych se jí ráda pokusila využívat i v běžné tradiční mateřské škole, kde bych si připravila spoustu zajímavých programů pro děti, pracovních listů a ukázek. Lze využít pouze jeden orgán a vymyslet samostatný program.

15 Rozhovory s průvodci Montessori mateřské školy v Jablonci nad Nisou

Na základě pozorování připraveného prostředí v Montessori mateřské škole jsem se rozhodla položit sedm zajímavých otázek třem průvodkyním formou rozhovoru, při kterém jsem se snažila získat jejich odpovědi. V poslední otázce se zaměřuji na zpětnou vazbu ohledně mnou vytvořeného didaktického materiálu. Všechny tři oslovené průvodkyně byly dopředu seznámeny s uveřejněním jejich odpovědí do mé bakalářské práce.

Vyhodnocování rozhovoru

1. Kolik let jste v praxi?

Tuto otázku jsem položila, jelikož mne osobně zajímalo, kolik let zkušenosti s dětmi obecně mají průvodkyně za sebou. Odpovědi byly různé. Nejvíce zkušeností má ovšem paní ředitelka Vlasta Hillebrandová, která je ve své učitelské praxi celých 44 let.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání? Absolvovala jste Montessori kurz?

Dvě průvodkyně ze tří prošly Montessori kurzem již na začátcích své Montessori praxe. Z toho vyplývá, že je důležité a podstatné absolvovat kurz při práci v takovém zařízení.

3. Jaká cesta Vás přivedla do světa Montessori?

Na tuto otázku jsem se velmi těšila. Zajímalo mne, jak si člověk uvědomí, že by chtěl být Montessori průvodce a jaká cesta tomu předchází. Ve všech případech jsem shledávala podobné odpovědi. Většinou na tuto cestu přišly až po nějaké zkušenosti v běžné tradiční mateřské škole, kde se málokdy vydařilo dělat věci alternativním způsobem. Zalíbilo se jim připravené prostředí, ve kterém mají děti možnost se rozvíjet. Individuální práce průvodce k jednotlivcům. Možnost dělat věci jinak.

4. Zajímají se rodiče o způsob práce s dětmi v Montessori mateřské škole? Pokud ano, jakým způsobem se zajímají o Montessori pedagogiku? (účast rodičů na společných projektech, informativní semináře pro rodiče)

Překvapilo mne, jak se rodiče zajímají o Montessori pedagogiku, ať už se účastní různých akcí, které pro ně mateřská škola pořádá, snaží se vyhledávat informace o tomto systému i jinde. Například vzděláváním se různými kurzy a odbornou literaturou. Rodiče mají také možnost zažít běžný den ve třídě s dítětem a sledovat ho při práci, musí ovšem dodržovat daná pravidla.

5. Lze připravit připravené prostředí i doma?

Odpovědi byly jednoznačné. Ano, připravené prostředí lze připravit i doma a mnohdy je lépe připravené než v mateřské škole. Dítě by se doma mělo cítit více pohodlněji a v bezpečí. Stačí tedy otevřený policový prostor, kde bude mít různé pomůcky, které lze i vyrobit. Mohou to být například pomůcky/věci denní potřeby. Pomůcky je potřeba postupně obměňovat podle potřeb dítěte a jeho senzitivních fází.

6. Co si myslíte o tradičních (běžných) školách, které využívají Montessori prvky při běžné výchově a vzdělávání dětí?

Ve všech případech odpovídaly průvodkyně podobně. Ano, lze využívat některé prvky v tradiční mateřské škole, ale ne vždy to bude mít takový efekt, jaký by to mělo v Montessori mateřské škole. Montessori filozofie je ucelený systém.

7. Co si myslíte o vyrobené pomůcce? Splňuje vyrobená pomůcka Montessori zákonitosti a veškeré principy připraveného prostředí?

Tato otázka je hlavní podstatou celého rozhovoru. Jsem velmi potěšena, že jsem dostala zpětnou vazbu na vytvořený materiál od samotných průvodců Montessori mateřské školy. Jejich odpovědi byly opět podobné. Ve všech případech se průvodkyně shodují s tím, že se jim pomůcka velmi líbí

a má mnoho využití. Jednu z průvodkyň také zaujalo samotné skládání pomůcky zpět do obalu, jelikož na úklid pomůcek se v Montessori velmi dbá a je součástí celkové filozofie. Často opakující se výtkou bylo písmo, které je znázorněné na jednotlivých částech pomůcky. Podle Montessori by mělo být použité spíše malé tiskací písmo, jelikož tím děti začínají, když se učí číst.

Diskuze

Během psaní této práce jsem si uvědomila spoustu věcí. Na samotném počátku, kdy jsem se setkala s touto pedagogikou, jsem byla lehce v rozpacích. Po prvních zkušenostech s Montessori, které jsem získala během své praxe, jsem zjišťovala, že zcela upřímně nevím, zda se mi tento alternativní koncept líbí. Všechno bylo takové studené, žádná akce s dětmi a žádné řízené činnosti. Pouze ticho a pozorování samostatných jedinců pracujících nad svou prací. Po dalších návštěvách se můj názor začal měnit. To ticho bylo naprosto fascinující a vlastně jsem to stále nedokázala pochopit, jak je tohle možné v mateřské škole. Také jsem se více seznamovala s jednotlivými průvodkyněmi, které v mateřské škole Montessori pracují a ty mne zasvěcovaly do tohoto světa. Postupně jsem se ale začala zajímat o různé publikace, dokumenty a kurzy Montessori. Zjistila jsem, že existuje kurz Montessori a většina průvodkyň ho absolvovala. Ptala jsem se tedy, jak takový kurz probíhá a čím je ukončen. Součástí ukončení je výroba vlastního materiálu – pomůcky, která bude splňovat Montessori zákonitosti. Už od začátku druhého ročníku jsem věděla, že bych chtěla psát svou bakalářskou práci na téma, které mne bude zajímat a popřípadě se i psaním dozvím spoustu nových informací. Řekla jsem si tedy, že je toto dokonalá příležitost proniknout hlouběji do světa Montessori. Když jsem se rozhodla psát o Montessori pedagogice, netušila jsem, že v praktické části budu vymýšlet něco svého. K této myšlence mě přivedl až pan doc. Dr. PaedDr. Petr Urbánek, se kterým jsme měli ve druhém ročníku předmět *metodologie bakalářské práce*. Jeho úžasné přednášky mi dodaly odvalu vymyslet vlastní projekt, a tak to vše začalo. Vyhledávala jsem si různé informace a získala další praxi v Montessori školce, kterou jsem vykonávala na jaře 2020, v rámci výpomoci při zvláštním stavu v období pandemie. Také jsem se účastnila informativního semináře Montessori, který byl vedený Vlastou Hillebrandovou a snažila se vstřebávat a učit se mnohem více o této pedagogice.

Vytvořila jsem tedy vlastní materiál a rozhodla se pro výrobu pomůcky, která bude pro děti vzhledově přitažlivá, ale zároveň edukativní. To, že se bude zaměřovat na biologii, mne napadlo až při prohlížení pomůcek v MŠ Montessori v Jablonci nad Nisou, kde mi přišlo, že moc takových pomůcek na vzdělávání v této oblasti nemají. Rozhodla jsem se vytvořit panáčka, který bude mít rozebíratelné tělo, ze kterého se mohou vyjmát všechny orgány a děti tak uvidí, jak nám leží v těle. Materiál jsem volila na základě jedné zkušenosti při mé práci s malými dětmi, jelikož pracuji jako chůva

v univerzitním dětském koutku (Dětský koutek Technické univerzity). Vypozorovala jsem, že děti mají rády měkké a látkové věci. Přišla jsem s tímto návrhem za svou cvičnou průvodkyní Anne Jägerovou, kterou jsem měla na své praxi a vymýšlely jsme spolu, jak bych to mohla udělat, aby to bylo co nejreálnější a zároveň nejefektivnější. Nakonec jsme vymyslely, že by bylo úžasné, kdyby pomůcka byla interaktivní a děti si mohly zkoušet orgány přímo na sobě. Vytvořila jsem návrh, kterého jsem se držela při výrobě pomůcky. Bohužel ne všechny části pomůcky, které byly navrženy, se daly uskutečnit (panáček z filcu, kniha s rozkladatelnou stranou na suchý zip). Nicméně pomůcka svůj cíl téměř splňuje.

Díky rozhovorům, které jsem prováděla s průvodkyněmi Mateřské školy Montessori v Jablonci nad Nisou, jsem dostala konstruktivní zpětnou vazbu především od Vlasty Hillebrandové.

Už teď vím, co bych udělala jinak, například u zástěrky bych volila jinou barvu. Barvu zástěrky jsem se snažila volit neutrální, aby vynikly barevné orgány, ale bylo mi doporučeno, že barva zástěrky by měla být spíše červená, jelikož je to barva pro kódování živočichů. Dále bych změnila druh a barvu písma na jednotlivých orgánech, použila bych malá tiskací písmena v daných barvách samohlásek a souhlásek (růžová, modrá). Každopádně sama za sebe jsem s výsledkem velice spokojená a u dětí měla úspěch – to je pro mne nejdůležitější.

Tato cesta mne mnoho naučila a zjistila jsem, že informace a přehled jsou úžasné, ale nestačí to k tomu, aby se člověk stal dokonalým průvodcem Montessori. Montessori není jen o pedagogice, nýbrž o celkovém životním stylu jedince a je to dlouhodobý proces.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala analýzou připraveného prostředí v Montessori mateřské škole. Teoretickou částí dokazuji, že připravené prostředí je hlavní podstatou v Montessori pedagogice. Jde také ruku v ruce s ostatními principy, které jsem se snažila nastínit, jako je například připravený průvodce. Samotnými principy jsem se pokusila řídit i při výrobě svého vlastního didaktického materiálu.

V praktické části bylo mým úkolem vyrobit již zmiňovanou pomůcku, která bude splňovat Montessori zákonitosti. Proto, abych mohla něco takového vyrobit, jsem se musela podrobit pozorování a celkové analýze připraveného prostředí v Montessori Mateřské škole v Jablonci nad Nisou, kde jsem, v rámci své praxe, prostředí pečlivě pozorovala a vnímala celkovou atmosféru. Sledovala jsem hlavně děti při práci s daným materiálem a také, jak je prostor ve třídách uspořádán. Zaujalo mne to natolik, že jsem se rozhodla vytvořit svou vlastní pomůcku, která se zabývá biologií člověka, a spadá tedy do vzdělávací oblasti Montessori pedagogiky *Poznáváme svět*.

Abych si ověřila, že pomůcka opravdu splňuje Montessori požadavky, rozhodla jsem se pro strukturovaný rozhovor s průvodkyněmi Montessori Mateřské školy v Jablonci nad Nisou a mým záměrem bylo zjistit jejich názor na mou práci. Rozhovor byl zaměřený na některé zajímavé otázky ohledně Montessori světa, jejich cesty k Montessori, ale také na mou pomůcku. Dostala jsem od průvodkyň úžasné zpětné vazby, především od samotné zakladatelky mateřské školy, Vlasty Hillebrandové. Výsledkem tedy bylo, že má pomůcka splňuje téměř všechny zákonitosti Montessori filozofie.

V poslední řadě jsem se snažila provést praktickou ukázkou pomůcky s dětmi. Bohužel jsem představení nemohla realizovat přímo v Montessori MŠ kvůli uzavření mateřských škol v souvislosti s pandemií v ČR COVID-19, ale snažila jsem se vymyslet jakýkoliv alternativní způsob, abych měla zpětnou vazbu také od dětí, jak na pomůcku budou reagovat a zda je zaujme. Poštěstilo se mi tedy pracovat s dětmi z rodiny a vyzkoušela jsem pomůcku s nimi.

Závěrem bych chtěla uvést, že vyrobený materiál k této bakalářské práci je vhodný i pro využití běžných tradičních mateřských škol.

16 Seznam použité literatury

1. HAINSTOCK, Elizabeth G., 2013. *Metoda Montessori a jak ji učit doma: předškolní léta*. Hodkovičky Praha: PRAGMA, ISBN 978-80-7349-370-7.
2. HILLEBRANDOVÁ, Vlasta, 2020. *Montessori inspirace pro mateřské školy: pedagogické náměty pro každodenní využití a práci s dětmi v prostředí MŠ*. Praha: VERLAG DASHÖFER, ISBN 978-80-7635-049-6.
3. KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ, 2008. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.
4. KREJČOVÁ, Věra, Jana POCHE KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ, 2015. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0812-9.
5. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
6. MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG, 2015. *Typologie osobnosti u dětí: využití ve výchově a vzdělávání*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0874-7.
7. MONTESSORI, Maria, 2017. *Objevování dítěte*. Vydání druhé, v Portále první, revidované. Přeložila Vladimíra HENELOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1234-8.
8. MONTESSORI, Maria, 2012. *Tajuplné dětství*. Přeložil Jan VOLÍN. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-382-0.
9. PLACE, Marie-Hélène, 2017. *60 Montessori aktivit pro miminko: jak připravit jeho svět, probouzet jeho zájem a pomáhat mu k samostatnosti*. Přeložila Kateřina KYSLÍKOVÁ. Praha: Svojtka & Co. ISBN 978-80-256-2125-7.
10. PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER, 2014. *Psychologie dítěte*. Přeložila Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál. Klasici. ISBN 978-80-262-0691-0.

11. PRŮCHA, Jan, 2012. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-999-4.
12. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
13. RÝDL, K, 1999. *Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori*: učební pomůcka pro veřejnost. Praha: Public History. ISBN: 80-902193-7-3.
14. RÝDL, K., 2006. *Metoda Montessori pro naše dítě: Inspirace pro rodiče a další zájemce*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 80-7194-841-1.
15. ŘÍČAN, Pavel, 2005. *Psychologie: příručka pro studenty*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-923-2.
16. SPINELLI, Patricia, Geneviève CARBONE a Marilyne MAUGIN, 2019. *Montessori pro (ne)chápavé: 3-6 let*. Přeložil Kateřina KYSLÍKOVÁ. Praha: Svojtka & Co. Porozumí každý. ISBN 978-80-256-2425-8.
17. ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
18. LUDWIG, Harald, 2000. *Vychováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 80-7194-266-9.
19. ZELINKOVÁ, O., 1997. *Pomoz mi, abych to dokázal: Pedagogika Marie Montessoriové a její metody dne*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-071-5.

17 Internetové zdroje

1. Montessori ČR [online]. [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <http://www.montessoricr.cz>
2. MŠMT, 2018. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

18 Seznam příloh

Příloha 1: Rozhovor – Vlasta Hillebrandová.....	94
Příloha 2: Rozhovor – Patricie Vašátková.....	96
Příloha 3: Rozhovor – Anne Jägerová.....	99

Příloha 1: Rozhovor – Vlasta Hillebrandová

Kolik let jste v praxi? „44 let.“

Jaké je Vaše dosažené vzdělání? Absolvovala jste Montessori kurz?

„Absolvovala jsem SPgŠ Litoměřice, UK Praha (Psychologie relaxace) Montessori diplomové kurzy 3.“

Jaká cesta Vás přivedla do světa Montessori?

„Přesvědčení, že lze pracovat s dětmi jiným způsobem a Kineziologie One Brain s Carol Ann Hontz.“

Zajímají se rodiče o způsob práce s dětmi v Montessori mateřské škole? Pokud ano, jakým způsobem se zajímají o Montessori pedagogiku? (účast rodičů na společných projektech, informativní semináře pro rodiče)

„Ano, bývají účastni v procesu dění běžného dne. Mají možnost pozorovat své děti při práci. Jejich zájem se projevuje i v navštěvování přednášek a seminářů Montessori. Půjčují si Montessori literaturu. Účast na společných akcích (vánoční posezení, spaní v MŠ, výlety (Sejdeme se na...), a mnoho dalšího.“

Lze připravit připravené prostředí i doma?

„Samozřejmě – nízké skříňky, otevřené police, každá věc má své místo, koberečky pro hru i práci. \náčiní a náradí v adekvátní velikosti...“

Co si myslíte o tradičních (běžných) školách, které využívají Montessori prvky při běžné výchově a vzdělávání dětí?

„Je to posun k něčemu novému, jinému. Ochota změnit stereotypy, nicméně celek je celek. Bez propojení s principy a celou filozofií včetně připraveného průvodce se mohou setkávat s mnoha nefunkčními problémy.“

Co si myslíte o vyrobené pomůcce? Splňuje vyrobená pomůcka Montessori zákonitosti a veškeré principy připraveného prostředí?

„Téměř.“ „Zástěrku bych volila v červené barvě – barevné kódování živočichů, dále bych doporučila použít malá tiskací písmena a u nadpisu opět v daných barvách samohlásek a souhlásek (růžová, modrá). Také bych pomůcku rozdělila na dvě části. Pouze kosterní systém a pouze orgány. Dá se oddělit např. do označených sáčků, aby nebylo vše pohromadě, přestože oba sáčky budou uloženy v „kufříku“.“

Příloha 2: Rozhovor – Patricie Vašátková

Kolik let jste v praxi? „7 měsíců.“

Jaké je Vaše dosažené vzdělání? Absolvovala jste Montessori kurz?

„Vystudovala jsem bakalářské studium – Učitelství pro MŠ. A na Montessori kurzu jsem přihlášená, ale bohužel z důvodu covidového opatření se začátek stále odsouvá. Takže uvidím, zda ho v příštím roce dokončím.“

Jaká cesta Vás přivedla do světa Montessori?

„S Montessori mateřskou školkou v JBC jsem se již setkala na střední škole. Díky návštěvě jsem si udělala základní obrázek o tom, co je to Montessori. Bohužel jsem v té době tomu nevěnovala žádnou pozornost. Až na vysoké škole, když jsme museli obsazovat předem domluvená místa na pedagogických praxích v MŠ, jsem se rozhodla jít do Montessori MŠ. První praxe byla fajn, ale moc mi vadilo, že je to pouze dopolední praxe jednou za týden, a tudíž neměla jsem možnost splynout jako „kus nábytku“. Další pedagogická praxe byla již souvislá a já jsem se po prvních dnech neskutečně zamilovala do Montessori. Nejvíce jsem byla překvapená ze srdečného, láskyplného a otevřeného přístupu průvodců nejenom k dětem, ale i sobě samým. Po absolvování střední pedagogické školy jsem si myslela, že jsem si vybrala špatnou profesi, ale po návštěvě v Montessori školce jsem zjistila, že jsem si musela projít těmi traumatizujícími praxemi jenom proto, aby zjistila, že nepatřím do běžného školství a že Montessori je to, co jsem celý život hledala. Montessori přístup je to, co chci pro své děti, ale i pro sebe samotnou, jelikož cítím, že je to to pravé.“

Zajímají se rodiče o způsob práce s dětmi v Montessori mateřské škole? Pokud ano, jakým způsobem se zajímají o Montessori pedagogiku? (účast rodičů na společných projektech, informativní semináře pro rodiče)

„Díky střední a vysoké škole zaměřené na učitelství MŠ jsem měla možnost setkat se s různými typy rodičů v běžných mateřských školách. Na střední škole jsem byla opravdu v šoku z některých rodičů, kteří nejevili absolutní zájem o své děti, dávali je do zařízení na nejdělsí možnou dobu, chyběly nastavené hranice a mnoho dalšího. Musím říct, že jsem neskutečně vděčná za naše rodiče. Jsou ochotní, se vším pomáhají, když je požádáme, vždy nám vyjdou vstříc. Pokud je to možné, tak se rádi účastní různých společných akcí, chodí na různé informační schůzky nebo si domlouvají individuální konzultace.“

Lze připravit připravené prostředí i doma?

„Podle mě ano. Až budu mít vlastní děti, tak bych je chtěla již od narození vést Montessori přístupem. Tím pádem i principy ve výchově, jako je třeba připravené prostředí.“

Co si myslíte o tradičních (běžných) školách, které využívají Montessori prvky při běžné výchově a vzdělávání dětí?

„Všechny snahy o alternativní výchovu a vzdělávání podporuji. Jen si myslím, že to není tak snadné. Velice důležité podle mě je, aby celý pedagogický tým byl sehraný a měl přesně ujasněné principy, hranice, postupy atd.“

Co si myslíte o vyrobené pomůcce? Splňuje vyrobená pomůcka Montessori zákonitosti a veškeré principy připraveného prostředí?

„Tato pomůcka je velmi dobrý nápad. Zpracování je opravdu nádherné. Určitě by se dala i využít jako základ pro další činnosti. Forma úklidu pomůcky mě velice zaujala, jelikož práce úklid pomůcky na své místo do původního stavu je důležitá.“

Co se týče kartiček s názvy, tak spíše volila malá psací písmena oproti velkým tiskacím, jelikož první písmena, které se dítě učí v MŠ, jsou právě malá psací písmena.“

Příloha 3: Rozhovor – Anne Jägerová

Kolik let jste v praxi? „5 let.“

Jaké je Vaše dosažené vzdělání? Absolvovala jste Montessori kurz?

„Gymnázium a SOŠ Pedagogická Liberec, Jeronýmova, Montessori kurz v Praze.“

Jaká cesta Vás přivedla do světa Montessori?

„Cesta mé maminky.“ „Maminka začala pracovat v Montessori škole, když se přestěhovala, v tu dobu jsem hledala praxi v rámci střední školy. Navštívila jsem i několik praxí v tradiční mateřské škole, ale tam jsem byla nešťastná a ve druhém ročníku SŠ jsem dostala možnost projít školku i školu Montessori v Říčanech. Nejvíce mne zaujalo, jak se s dětmi pracuje a připravené prostředí. Další praxe v Montessori školce jsem absolvovala ve třetím ročníku SŠ v Mateřské škole Montessori v Jablonci nad Nisou. Trávila jsem tam mnohem více hodin, než jsem měla mít odchozených. Ve své praxi po ukončení školy jsem se neustále snažila využívat prvky Montessori i v normálních školkách, ale bohužel to málokdy fungovalo. Zatoužila jsem tedy po tom pracovat v Montessori školce, ale bohužel nebylo místo. Přijala jsem práci na pozici asistentka speciální třídy do jiné mateřské školy. Na základě toho jsem se rozhodla studovat speciální pedagogiku, ale během studia jsem si uvědomila, že je pro mne studium nevyhovující. Poté přišla nabídka, že je volné místo na plný úvazek v MŠ Montessori v Jablonci nad Nisou, kam jsem nastoupila a začala jsem si dělat kurz.“

Zajímají se rodiče o způsob práce s dětmi v Montessori mateřské škole? Pokud ano, jakým způsobem se zajímají o Montessori pedagogiku?

(účast rodičů na společných projektech, informativní semináře pro rodiče)

„Ano, například informativní semináře pro rodiče. Mnoho rodičů se také účastní různých kurzů ve společnosti Montessori ČR. Na základě tohoto kurzu se rozhodnou,

zda budou navštěvovat naši školku. Vyhledávají literaturu. Otevřené dveře pro rodiče máme vždy. Mohou přijít každý den a mohou tam být s dítětem, jak dlouho potřebují – jen musí respektovat naše pravidla. Rituály s rodiči – přijdou s dítětem do školky, přečtou si, co je nového, co mají děti dnes dobrého k jídlu a jdou si s dětmi udělat nějakou práci, pozdraví se s učitelkami. Mnoho rodičů si opravdu váží toho, co děláme, jsme tam pro děti. Každé dítě má v Montessori svou knihu – desky, tam se zaznamenávají jejich pokroky, rodiče do toho mohou nahlédnout, když potřebují. S každým dítětem se pracuje individuálně.“ „Říká se, že Montessori je pro všechny děti, ale není pro všechny rodiče.“

Lze připravit připravené prostředí i doma?

„Určitě ano, připravené prostředí lze připravit i doma, ale zároveň může být i mnohem lépe připravené než ve školce, jelikož tam najde dítě vše, co potřebuje. Nemusí to být drahé pomůcky, které zabírají spoustu místa, ale jednoduché věci každodenní potřeby, které dítě samo využívá. Každý, když se na dítě napojí, zjistí, co zrovna potřebuje, je potřeba sledování vývojových fází. Stačí tedy vytvořit nějaký otevřený prostor, poličku, kde je místo na jednoduché pomůcky, které se postupem času mění. Na začátku to může být holá polička, různé druhy lžiček, míčků, chrastítka... postupem času přidáme, co ho zajímá, matka přidává různé věci z praktického života. Je to o kreativitě každého člověka. Čím je dítě starší, police budou obměňovány, může si připravovat věci i sám, věci, co ho zajímají... své poklady, mít svůj prostor. Co se týče praktických činností – každý člen domácností by měl mít nějakou činnost, úkol, který je jen na něm – myčka, pračka, koš, adekvátní k věku dítěte (tady jsou kostičky a tvým úkolem je, aby byly vždycky srovnané). Zapojovat dítě do domácích činností.“

Co si myslíte o tradičních (běžných) školách, které využívají Montessori prvky při běžné výchově a vzdělávání dětí?

„Ano, je možnost využívat alespoň nějaké prvky, ale nemusí to vždy vše fungovat, jelikož Montessori je samostatný ucelený systém. Všechny své principy a zásady mají určitý význam, vše je propojené.“

Co si myslíte o vyrobené pomůcce? Splňuje vyrobená pomůcka Montessori zákonitosti a veškeré principy připraveného prostředí?

„Určitě by se dala využít tak, aby to děti neuvěřitelně rozvíjelo, kdybych měla své dítě, chtěla bych mít takovou pomůcku i doma. Pokud dítě bude pracovat s pomůckou často, dá mu to mnoho. Pomůcka má nekonečné možnosti, dítě může pracovat samostatně, ale i s rodičem/průvodcem. Jediné, co bych změnila, je typ písmen. Použila bych spíše malá tiskací písmena, ale pokud bude dítě ve fázi, kdy písmena používá, už by velká písmena mělo dítě znát.“